

Damascene-husens atriumgårdar – en liten plats men en stor värld

---

Lava Haj Khalil & Wanda Haj Khalil

Självständigt arbete. 15 hp

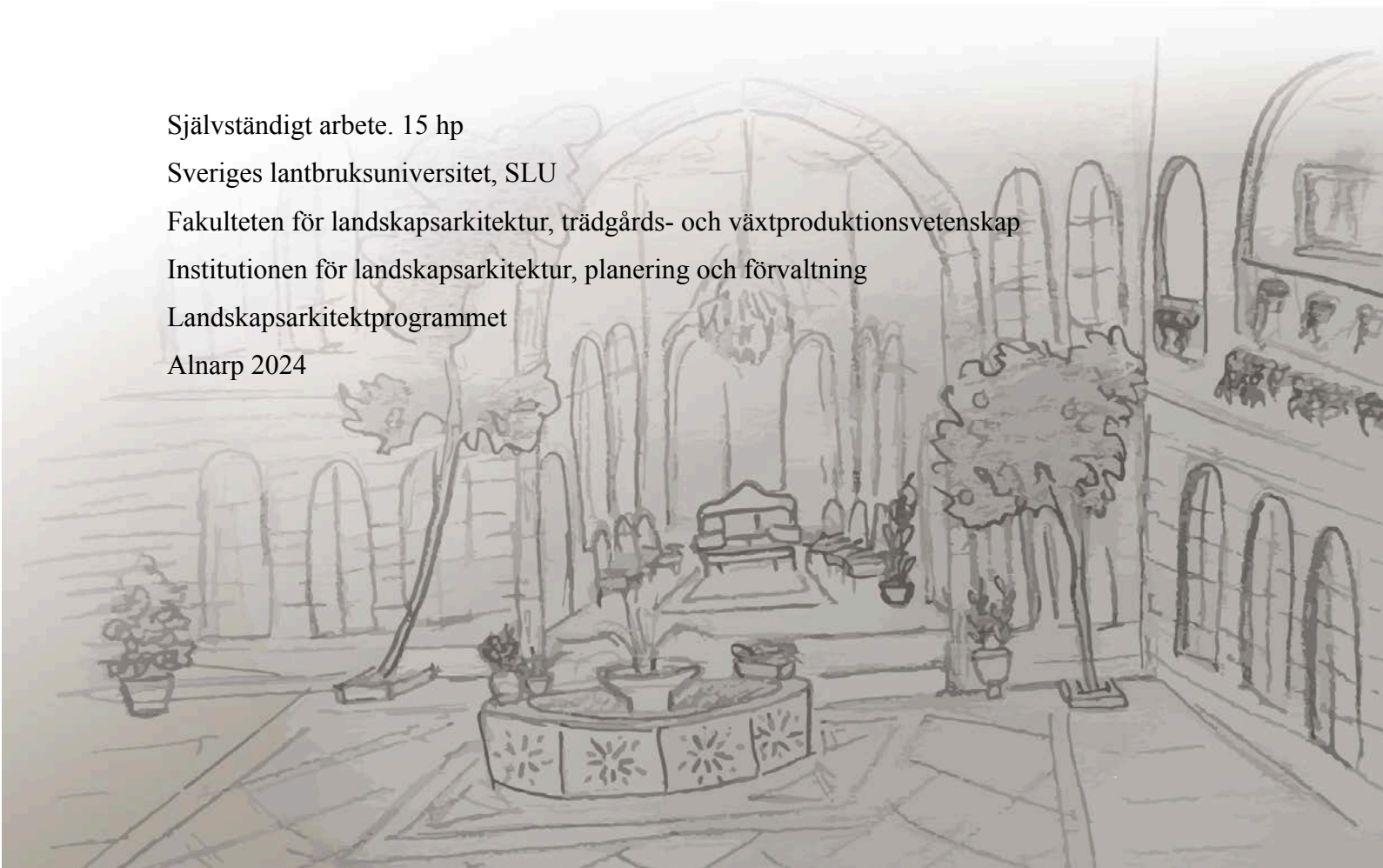
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2024

Damascene-husens atriumgårdar – en liten plats men en stor värld

Damascene houses' courtyards – a small place but a big world

Wanda Haj Khalil & Lava Haj Khalil

Handledare: Anna Jakobsson, SLU - Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Åsa Klintborg Ahlklo, SLU - Sverige lantbruksuniversitet,
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0845
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2024
Omslagsbild: Wanda Haj Khalil, 2024
Upphovsrätt: alla bilder används med upphovspersonens tillstånd

Nyckelord: Damascene-hus, atriumgård, islams trädgårdar, Chahar-Bagh, Iwan, Al-Azempalatset, Ornament.

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Denna uppsats handlar om Damascene-husens atriumgårdar som kan beskrivas som en liten plats men en stor värld på grund av historien, kulturen och betydelsen de har för den syriska befolkningen i helhet och för världen i allmänhet. Damascene-husens atriumgårdar består av många element såsom Iwan, ornament och ett specifikt växtmaterial. Dessa atriumgårdar har en tydligt anknytning till islam som religion och till islamsträdgårdskonst, därför har detta visat den tydliga kopplingen mellan Damascene-husens atriumgårdarna och Europas trädgårdar för att islamsträdgårdskonst har påverkat både Damaskus och Europa. För att göra detta arbete har många språk och typer av källor används. Sökningar på arabiska, engelska och svenska gjordes och en analys av foto och filmer gjordes. För utförandet av detta arbete har också en analys av litteratur gjorts för att dels se kopplingen mellan atriumgårdarna i Damaskus och trädgårdar i Europa, och dels för att samla relevant information om just atriumgårdarna och inte hela Damascene-huset. Slutligen detta arbete syftar till att öka förståelsen för idealen som Damascene-husens atriumgårdar bär och hur dessa ideal har spridit sig till Europa. Ett annat syfte med detta arbete är att ge svenska landskapsarkitekter en inspirationskälla som kan användas vid skapandet av platser som ska upplevas mer inkluderande och integrerade för olika kulturer.

Nyckelord: Damascene-hus, atriumgård, islams trädgårdar, Chahar-Bagh, Iwan, Al-Azempalatset, Ornament.

Abstract

This study is about the courtyards of the Damascene houses which can be described as a small place but a big world because of the history, culture and significance they have for the Syrian population as a whole and for the world in general. The courtyards of the Damascene houses consist of many elements such as Iwan, ornaments and a specific plant material. These courtyards have a clear connection to Islam as a religion and to Islamic garden art therefore this has shown the clear connection between the courtyards of the Damascene houses and the garden of Europe because Islamic garden art has influenced both Damascus and Europe. To do this study, many languages and types of sources have been used. There searches in Arabic, English and Swedish have been made and an analysis of photos and films has been made. For the execution of this work, an analysis of literature has also been done to first see the connection between the courtyards in Damascus and gardens in Europe and second to gather relevant information about the courtyards in particular and not the entire Damascene house. Finally, this work aims to increase the understanding of the ideals carried by the courtyards of the Damascene houses and how these ideals have spread to Europe. Another purpose of this work is to give Swedish landscape architects a source of inspiration that can be used when creating places that should be experienced as more inclusive and integrated for different cultures.

Keywords: Damascene House, Courtyard, Islamic Gardens, Chahar-Bagh, Iwan, Al-Azem Palace, Ornaments.

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Anna Jakobsson för all vägledning och all stöd som vi har fått av henne under arbetets gång. Vi vill även rikta tacksamhet till våra motläsare Olivia Wramhult och Jonas Nygårds som läste vårt arbete och gav oss hjälpsam feedback. Och tack för alla andra i seminariegruppen för kommentarer och intressanta diskussioner.

Wanda Haj Khalil & Lava Haj Khalil

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

- JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.
- NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Abstract

Förord

1. Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.1.1 En liten plats men en stor värld	8
1.1.2 Geografi och klimat i Damaskus	9
1.1.3 Den moderna och den gamla delen av Damaskus	10
1.2 Syfte & Mål	11
1.3 Frågeställningar	12
2. Metod och material	12
2.1 Källor och analysmetoder för att studera atriumgårdarna i Damaskus och Al-Azempalatset	12
2.1.1 De skriftliga källorna och analysen av dem	13
2.1.2 Sociala medier	14
2.1.3 Foto och filmer	14
2.1.4 Kartor	15
2.2 Litteraturstudie kring kopplingen mellan islams och Europas trädgårdar	15
2.3 Avgränsningar	15
3. Atriumgårdarnas utveckling, utformning och innehåll	16
3.1 Olika civilisationers och islams inverkan på atriumgårdarnas utseende och innehåll - Från 750 och framåt	16
3.2 Damascene-husens atriumgårdar - utformning och innehåll	19
3.2.1 Iwan	21
3.2.2 Ornament	21
3.2.3 Damm och fontän	22
3.2.4 Markbeläggning och väggarnas dekorationer	23
3.2.5 Växtmaterial	23
3.2.6 Atriumgårdarnas sociala betydelse	29
4. Al-Azempalatsets utformning och innehåll	30
5. Kopplingen mellan Islams och Europas trädgårdar	33
5.1 Chahar-bagh	33
5.2 Atriumgårdar	34
5.3 Vegetation	36
5.4 Vattnets värde i islams trädgårdar	37
5.5 Islams trädgårdskonst i Europa	37
6. Slutsatser och diskussion	40
6.1 Atriumgårdars utveckling, utformning och innehåll under olika civilisationer	40
6.1.1 Damascene-husens atriumgårdar och Europas trädgårdar	40

6.1.2 Atriumgårdars beståndsdelar dess förekomst i Europas trädgårdar	41
6.2 Metodreflektion	43
6.3 Vidare forskning	44
7. Källförteckning	45
8. Figurförteckning	48
9. Bilagor	51
Bilaga 1 - Filmer och bilder för Al-Azempalatset	51
Bilaga 2 - Källor för växter i Damascene-husens atriumgårdar	52

1. Inledning

1.1 Bakgrund

1.1.1 En liten plats men en stor värld

Nizar Qabbani säger:

“Vet ni vad det innebär för en person att leva i en parfymflaska? Vårt hem var den där flaskan. Jag försöker inte muta er med en värtalig liknelse, men var säker på att jag med denna liknelse inte förtrycker parfymflaskan, utan snarare förtrycker jag vårt hem.”. (Qabbani, u.å, egen översättning).

Figur 1: Ett exempel på atriumgård i Damaskus. (Foto: Stijn Nieuwendijk, 2010).

Med detta poem menar Qabbani att Damascene-husens atriumgårdar är en liten plats med väldoftande blommor och växter som ger känsla av att man bor i en parfymflaska. Han menar att dessa hus är som ett litet paradys, där det är ju en liten plats men ger känslan att man är i en stor värld och på det viset ger dessa atriumgårdar många känslor. Damascene-husens atriumgårdar är viktiga för det syriska folket i allmänhet och för Damaskus i synnerhet på grund av deras historiska, kulturella och sociala betydelse för människorna i staden (Ali, 2019). Damascene-hus är de äldsta husen i Damaskus som har en atriumgård med en speciell utformning. Utformningen förklaras nedan på ett utförligt sätt. Dessa atriumgårdar är fyllda med historiska och arkitektoniska element som kommer från de olika folken och civilisationerna som levt där under olika perioder. Atriumgårdarna i Damascene-husen består av många olika element, i form av vatten, växter, sten och trä. Nizar Qabbani fortsätter sin beskrivning i sitt poem och säger:

"En liten träport öppnas. Nattresan börjar på grönt, rött och lila, och symfonin av ljus, skugga och marmor börjar. Citrusträdet bär sina frukter, vinrankan är gravid och jasminen föder tusen vita månar och hänger upp dem på

fönstergalleri och svalflockarna samlas inte förutom hos oss.” (Qabbani, u.å., egen översättning).

Detta beskriver bara en liten del av Damascene-husens atriumgårdars utseende och innehåll. Dessa atriumgårdar har tillhört många stora och mäktiga familjer över tid och idag spelar många av dem en kulturell och social roll i landet för att de används som restauranger, hotell, museer och för flera andra verksamheter, ett exempel är Al-Azempalatset. Men det finns även de som är helt privata och erbjuder sin skönhet bara för familjen som äger dem. Dessa atriumgårdar är inte bara viktiga för Damaskusborna utan även för hela världen på grund av de ideal som de bär på och som sedan har spridit sig till Europa enligt flera källor till trädgårdskonstens historia, som till exempel Clark (2004) och Hobhouse (2004). Därför kommer denna uppsats att handla om Damaskus atriumgårdars utveckling, innehåll och utseende men också hur de kan kopplas till andra trädgårdars utseende och innehåll i Europa.

1.1.2 Geografi och klimat i Damaskus

Damaskus är huvudstaden i Syrien och ligger i sydvästra delen av landet. Baradafloden skiljer gamla Damaskus i söder från de moderna delarna i norr, skriver Al-Talafeh (2023). Namnet på staden kommer från det arabiska namnet Dimashka och kallas för *al-sham* på talspråket i landet (Rabbat, 2024). Vidare skriver Zeidler-Blomberg et.al (u.å.) att staden har 1,7 miljoner invånare enligt statistik från år 2010, medan i

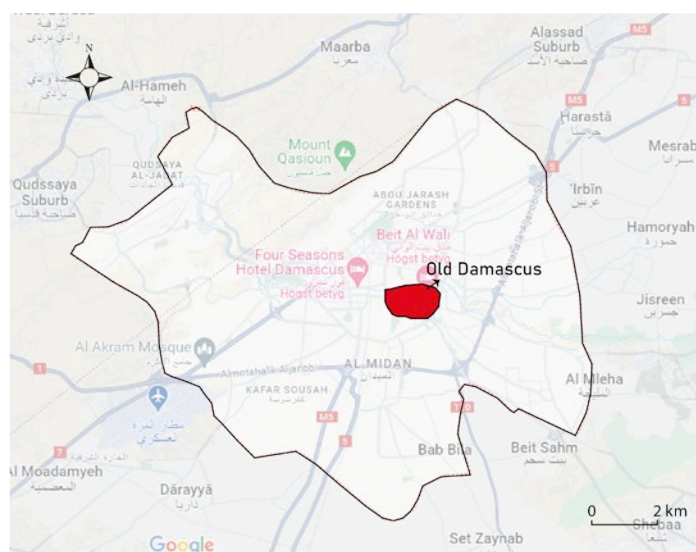
Figur 2: Damaskus geografiska läge i Syrien. Google Maps (Illustration: Wanda Haj Khalil, 2024. Underlag: Google Maps/Satellitbild över Syrien, februari 2024).

förstäderna bor 2,8 miljoner människor. De skriver vidare att staden definieras som en av de äldsta städerna i världen som fortfarande är bebodd och den är över 5000 år gammal. En del av Damaskus historiska delar finns med på UNESCO:s världsarvslista (Zeidler-Blomberg et al., u.å.). Damaskus har varit ett viktigt handelscentrum under 1000-talet f.Kr, skriver Rabbat (2024). Vidare berättar han att med islams tillkomst har staden också blivit en viktig startpunkt för religiösa muslimer för att göra pilgrimsresan till Mecka och Medina.

Damaskus präglas av medelhavsklimat, där det är väldigt varmt och torrt under sommarperioden, medan det är kallt och fuktigt under vintertid, skriver Al-Talafeh (2023). Hon skriver vidare att stadens temperatur vanligtvis brukar vara mellan 1 och 36 grader (Celsius) under året. Rabbat (2024) påpekar att mängden nederbörd som förekommer årligen i staden är 178 mm och det mesta förekommer mellan november och februari, men mängden regn och vintersnö är betydligt mer i bergskedjan Antilibanon-området.

1.1.3 Den moderna och den gamla delen av Damaskus

Stadens bebyggelse började anläggas från söder om Qasiyun-berget som har sin utsikt över Baradafloden. Floden börjar från Antilibanon-bergskedjan och vidare rinner den genom Al-Ghutahoasen som har varit och fortfarande utgör vatten-försörjning för Damaskus befolkning. Med tiden har bebyggelse anlagts utanför den gamla staden (Rabbat, 2024). Hjärtat av Damaskus, alltså den gamla delen av staden innanför muren, har sitt ursprung från den hellenistiska perioden (323 f.Kr - 30 f.Kr) (Rabbat, 2024). Denna del heter idag Almedina medan den moderna delen inte har något specifikt namn. Den moderna delen började växa i slutet av andra världskriget år 1945 (Al-Bahnasi, u.å). Den gamla delen av staden har en specifik arkitektonisk stil menar Al-Bahnasi (u.å), och planeringen av den skiljer sig avsevärt från den moderna delen av staden som ligger utanför muren. Almedina kännetecknas av smala och oregelbundna gränder, byggnaderna ligger tätt intill varandra, planeringen och arkitekturen kännetecknas av det interiöra perspektivet som Al-Bahnasi (u.å) beskriver, som att byggnaderna vänder sig inåt och endast har kontakt med gatan utanför genom blygsamma portar. Vidare skriver han att Damascene-husen istället vänder sig in mot en atriumgård som är öppen mot himlen.

Figur 3: Det geografiska läget för den gamla delen med den gamla muren. Google Maps (Illustration: Wanda Haj Khalil, 2024. Underlag: Google Maps/Satellitbild över Damaskus, februari, 2024).

Den moderna stadsdelen i Damaskus skiljer sig från den gamla delen av staden genom att den har ett exteriört perspektiv i planeringen och bebyggelseutformningen. Här vänder sig byggnaderna utåt och har inga atriumgårdar och de byggs ofta i flera våningar. Byggnaderna ligger på båda sidor av breda, långa och raka gator istället för smala och icke-raka gränder (Al-Bahnasi, u.å). I den moderna delen av staden berättar Al-Bahnasi (u.å) att byggnaderna inte har ornament på till exempel väggar utan arkitekturen är istället inspirerad från europeisk nyklassicism, barock, kolonialstil och modernism. Här byggs husen och anläggningarna av cement och järn som huvudelement, medan i den gamla delen av staden är lera huvudmaterial för att bygga husen och anläggningarna har ornament på mark, väggar och även tak (Al-Bahnasi, u.å). Dessa ornament kännetecknas av olika stilar med vegetativa, geometriska och även djurmönster enligt Al-Bahnasi (u.å).

Al-Bahnasi (u.å) berättar vidare att mycket av den gamla arkitekturen från perioderna innan andra världskriget, har bevarats i den gamla delen av staden. Här finns många moskéer, sjukhus, skolor och så kallade Damascene-hus från olika tidsperioder. Dessa hus är vända inåt och ger ägaren säkerhet och trygghet. Husen är en boplatz men också en rekreationsplats med alla sina beståndsdelar såsom utformning, vegetation, ornament och ljudet från fontänen som fungerar som ett naturligt instrument. De ger skydd från andras nyfikenhet och följer interiörprincipen. Al-Bahnasi (u.å) förklarar att Damascene-husen historiskt har bestått av en del för gäster och en del för husägaren och denna typ av livsstil existerar fortfarande. Husen har ibland också en avdelning för tjänstemän där vagnshuset, garaget och stallet ligger. Dessa hus består ofta av två våningar som i sin tur består av olika rum som vänder sig in mot en atriumgård som är öppen mot himlen (Al-Bahnasi, u.å). Ett exempel på sådant hus med olika avdelningar för olika syfte är Al-Azempalatset i den gamla delen.

1.2 Syfte & Mål

Syftet med uppsatsen är att bidra till ökad förståelse för det trädgårdsideal som dessa atriumgårdar representerar och hur det idealet kan ha spridits till Europa. Dessutom görs detta arbete för att ge svenska landskapsarkitekter inspiration och underlag för att förstå andra typer av innergårdar som finns i andra länder. Målet är att undersöka och beskriva Damascene-husens atriumgårdar, och studera ett exempel som är Al-Azempalatset. Denna uppsats kommer också bidra till förståelsen för hur Damaskus historia och civilisationer som har styrt i Syrien kan ha påverkat atriumgårdarnas utseende och innehåll. Dessutom är det

viktigt att förstå andra länders trädgårdsideal och historia för att kunna ta hjälp av det i gestaltning av trädgårdar i Sverige för att skapa mer inkluderande och integrerade platser för olika kulturer. Det är också viktigt för att få in olika kulturers perspektiv i utemiljön. Slutligen så kan uppsatsen också fungera som en inspirationskälla för att arbeta med landskapsarkitektur.

1.3 Frågeställningar

Hur har Damascene-husens atriumgårdar utvecklats och vilka är deras beståndsdelar?

Hur ser Al-Azempalatset atriumgård ut och vad innehåller den?

Hur kan man beskriva kopplingen mellan utformningen av Damascene-husens atriumgårdar och utformningen av europeiska trädgårdar?

2. Metod och material

2.1 Källor och analysmetoder för att studera atriumgårdarna i Damaskus och Al-Azempalatset

Metoden för att undersöka atriumgårdarna i Damaskus generellt och för att hitta information om Al-Azempalatset har varit att söka i olika sökmotorer som t.ex google scholar. Informationen hittades med hjälp av att söka på olika språk som är svenska, arabiska och engelska. I Syrien finns inte landskapsarkitektur som ett program som i Sverige, utan det ingår i arkitektprogrammet, ingenjörprogrammet, agronomprogrammet och biologiprogrammet, och ges som olika kurser i programmen. Därför har sökningen om Damaskus atriumgårdar utförts genom att söka på Damascene-husen och från de källor som skriver om husets arkitektur och beståndsdelar plockades information om atriumgårdarna. För att hitta de delar som handlar om atriumgårdarna var sökningen fokuserad på att hitta information om hela huset. Därför har källor i form av vetenskapliga artiklar, böcker, nyhetsartiklar etc. använts. För att utföra denna del av arbetet har också foto, filmer och inlägg på Facebook använts (Se bilaga 1 och 2), bland annat för att det inte har gått att besöka platsen eller intervjua människor som bor där.

2.1.1 De skriftliga källorna och analysen av dem

För att kunna hitta källor om Damascene-husens atriumgårdar och Al-Azempalatset har olika sökord använts. Viktiga sökord för denna del var Damascus Courtyard, Al-Azm Palace, Damascene house (البيت الدمشقي), Damascene architecture (العمارة الدمشقية), Damascus house history och Islamic Garden.

Källor som var till stor hjälp för att hitta information om atriumgårdar i allmänhet var 1. *The Courtyard Houses of Syria* av Mohammed Zein Alabidin (2010), som är ett kapitel i boken *Courtyard Housing: Past, Present and Future* av Brian Edwards, Magda Sibley, Mohammed Hakmi och Peter Land. 2. *The Islamic architecture in Damascus* av Ammar Abdulrahman (2009) som är Dr. vid institutionen för studier i Tuebingen University, Tyskland. 3. *Development of housing architecture identity in Damascus* av Mohammad Ali, Afsaneh Zarkesh och Mansour Yeganeh (2018) som jobbar i University of Tarbiat Modares, Tehran, Iran.

När det gäller Al-Azempalatset var boken *Islamic garden and landscape* av Dede Fairchild Ruggles (2008) en viktig källa. Dessutom ett antal vetenskapliga artiklar viktiga, och en av dessa heter *Architecture of Al Saad Basha Al-Azem in Damascus (Qasr and Khan Al-Azem)* av Doktor Nizar Daoud Sultan (2023). Denna artikel källhänvisar till många andra källor. Det gör att den är en andrahandskälla, men den har ändå varit användbar. Eftersom artikeln är skriven på arabiska som i sin tur betyder att källförteckningen är på arabiska, vilket gjorde möjligheten att nå förstahandskällor svårare, eftersom det inte förekommer direkta länkar i källförteckningen såsom i Sverige.

Artiklar i uppslagsverk som har använts i första delen var:

- Damascus (Architecture and art) av Afif Al-Bahnasi i Arab encyclopedia, u.å,
- Damascus av Nasser O.Rabbat i Britannica, 2024,
- och Den viktigaste informationen av Damaskus av Doha Al-Talafeh i Encyclopedia of Arab countries, 2023.

Dessutom var nyhetsartiklar på nätet Damascene-hus, en estetisk och funktionell arkitektur filosofi (egen översättning) av Nermin Ali (2019) i *Independent Arabia* och *Paradiset på*

Jorden, hemligheter i det traditionella Damascene-huset (egen översättning) av Zitar Ali (2022) i *Noonpost*, viktiga för denna del.

2.1.2 Sociala medier

För att kunna hitta information om växter som förekommer i atriumgårdar har inlägg på Facebook använts. Dessa inlägg innehöll arabiska lokala namn på olika växter, och dessa namn söktes upp på google och därigenom hittades det vetenskapliga namnet. Det vetenskapliga namnet har sedan använts för att söka det svenska namnet på växterna. Svenskt namn på växterna hittades med hjälp av boken *Kulturväxtlexikon* (1998) och Wikipedia. Förutom det har även bildsökningen varit till stor hjälp för att hitta rätt vetenskapliga namn för växterna. Vissa namn på växter i arabiska talspråket är ovanliga och endast förekommande på vissa platser, därför kan dessa namn på talspråket ge resultat på felaktigt vetenskapligt namn eller ger inget resultat alls, men med hjälp av bilderna som visas i google bilder har rätt vetenskapligt namn kunnat hittas. Om det inte gick att ta reda på vetenskapliga namn utifrån bilderna, användes växtidentifieringsappen PlantNet.

2.1.3 Foto och filmer

Foto och filmer har använts i arbetets första del. Dels för att analysera hur atriumgårdarna ser ut för att detaljerat kartmaterial eller flygbilder inte gått att få tag på, dels för att granska de skriftliga källornas innehåll. Det vill säga bilderna verifierade om det som står i skriftliga källor stämmer med bilden av atriumgården. Det gäller även filmer från youtube som också användes för att analysera innehållet i atriumgårdarna. En del av filmerna och foton har bara använts som ett stöd och har inte använts direkt i arbetet. Foton söktes på google och filmerna hittades på Youtube och var publicerade av olika youtubers.

För att kunna hitta information om växterna i Al-Azempalatsets atriumgård har filmer och foton också använts. Ett exempel på en film som analyserades är <https://www.youtube.com/watch?v=LihM62ZUuJM>. Det vill säga foton och filmer analyserades för att kunna identifiera växterna som finns i Al-Azempalatset. Länkar till foto och filmer som användes finns i Bilaga 1.

2.1.4 Kartor

Kartbilder har använts för att visa det geografiska läget för de olika platserna som nämns i arbetet men har inte kunnat visa några detaljer från atriumgårdarna. En del av de kartorna som är med i arbetet är ritade för hand, utifrån underlag från Google Maps. Kartbilden som visar de olika husen i den gamla delen (se figur 7) har skapats med hjälp av att söka i Google maps. Sökningen gjordes med specifika sökord som Beit och Dar. Sökorden valdes utifrån att namn på husen bestäms utifrån ägarens familjenamn som följer efter orden Beit eller Dar, som i sin tur betyder hus eller någons hus. Med hjälp av resultaten från Google maps har varje hus granskats med hjälp av bilderna på Google maps. Eftersom det kan finnas restauranger och andra typer av verksamheter med namn som kan börja med Beit eller Dar, och inte har med bevarade hus att göra, var det viktigt att analysera sökresultatet tillsammans med bilderna som dyker upp.

2.2 Litteraturstudie kring kopplingen mellan islams och Europas trädgårdar

Arbetets tredje frågeställning handlar om att hitta information om islams trädgårdar och hur deras formspråk har förekommit i europeiska trädgårdar i allmänhet. Detta har gjorts genom en litteraturstudie av böcker om trädgårdskonstens historia. Böcker som var till hjälp och viktiga för denna del är *The art of the Islamic Garden* av Emma Clark (2004), *Trädgårdskonstens historia 3000 år* av Penelope Hobhouse (2004) och *Europas trädgårdar: från antiken till nutiden* av Anna-Maria Blennow (2002). Dessa böcker har analyserats utifrån att hitta svar på tredje frågeställningen.

2.3 Avgränsningar

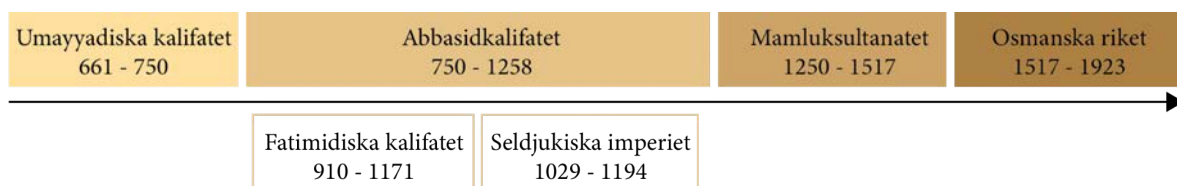
Det förekommer inga intervjuer eller platsbesök i arbetet, vilket egentligen skulle ha bidragit till en bättre förståelse för atriumgårdarna och deras betydelse för staden, människorna och landskapsarkitekter. Men på grund av rådande situation i landet och oförmågan att utföra intervjuer på plats, väljs denna metod bort. I detta arbete ligger fokuset på Damascene-husens atriumgårdar som finns i den gamla delen (Almedina) i staden. I detta arbete används foto och filmer som inte är egna material utan det är från olika källor på nätet. Eftersom det inte finns några möjligheter att besöka staden och producera eget material. I Damaskus finns det många hus med atriumgårdar som kunde presenteras i arbetet men denna uppsats fokuserar

på atriumgårdar i allmänhet med endast ett exempel som beskrivs i detalj som är Al-Azempalatset. Uppsatsen är avgränsad till ett visst tidsintervall, det vill säga att historien som tas upp i uppsatsen är från Abbasidtiden till Osmanska rikets period (750 e.Kr -1923).

3. Atriumgårdarnas utveckling, utformning och innehåll

3.1 Olika civilisationers och islams inverkan på atriumgårdarnas utseende och innehåll - Från 750 och framåt

Figur 4: Civilisationer som styrde Damaskus. (Illustration: Wanda Haj Khalil, 2024. Källa: Wikipedia).

Damaskus är ett hem för många religioner, folkgrupper och etniciteter. Rabbat (2024) berättar att staden består av en stor blandning av kurder, araber, durser, tjerkeser och flera andra grupper. Det finns en palestinsk minoritet i Damaskus och förr i tiden bodde även judar i staden. Idag bor främst muslimer och kristna där (Rabbat, 2024).

Damaskus har styrts av många imperier, kalifat och folkgrupper från olika delar av världen, skriver Rabbat (2024). Staden var ett handelscentrum under många år men det finns inga exakta datum till när bosättningarna i staden började. Spår av liv i Damaskus kunde man hitta redan under 3-4:e årtusendet f.Kr och den nämns även i Bibeln och assyriska skrifter som huvudstad (Rabbat, 2024). Staden har styrts av många civilisationer och några av dem har varit greker, perser och babylonier. Damaskus har även styrts av många muslimska kalifat och dynastier såsom Umayyad-, Abbasid-, Mamluk- och Fatimidkalifaten (se tidslinjen i figur 4). Seldjukiska imperiet och Osmanska riket var också några av de stormakter som styrde staden under olika tider, skriver Rabbat (2024). Detta arbete fokuseras på tidsperioden 750 e.Kr och framåt, men eftersom Ummayydkalifatet som styrde före 750 nämns i arbetet så finns det med på tidslinjen också.

Figur 5: Umayyadkalifatets utbredning 661-750 (Kartbild: Gabagool, 2020).

Rabbat (2024) skriver vidare att Damaskus blev huvudstaden för Umayyadkalifatet under 661-talet och de byggde staden och utvecklade den på olika sätt men sedan år 750 föll Umayyadkalifatet och Abbasiderna tog över staden. Författaren berättar att abbasiderna till skillnad från Umayyader ändrade inte så mycket i Damaskus utan de valde att göra Bagdad till sin huvudstad. Abbasiderna plundrade dock staden och den var inte längre ett ekonomiskt centrum. Men plundringen av staden hade ingen påverkan på Damascene-husens utseende och innehåll. Den ekonomiska situationen i staden Damaskus var inte heller bra under de fatimidiska och seldjukiska styrena, skriver Rabbat (2024). Inte heller när turkarna under 1000-talet försökte förbättra situationen i staden och styra den, kunde de förbättra dess ekonomiska situation. Enligt Rabbat (2024) fanns det en stadsmur runt gamla staden redan under romerska rikets styre på 200- och 300-talen. Men att den i slutet av 1000-talet byggdes om och dess portar förstärktes. Under Ayyubidtiden, år 1154 förbättrades stadens arkitektur av Nur Al Din Ibn Zangi som styrde Damaskus då och han bestämde även byggandet av nya kvarter. Senare under Ayyubidtiden blev staden ett viktigt religiöst och utbildningscentrum och arkitekturen blomstrade (Rabbat, 2024).

Efter Ayyubidtiden, år 1260, förstörde mongoler stora delar av staden men staden kunde blomstra och expandera igen under Mamluks styre (1250 - 1517), skriver Rabbat (2024). År 1516 styrdes staden av Osmanska riket. De utvecklade mest de delarna som låg utanför

muren och började bygga staden med inspiration från Europas arkitektur istället (Rabbat, 2024).

Under den första Abbasidiska eran förändrades inte arkitekturen så mycket i Damaskus för att fokuset låg på Bagdad, men senare under den andra Abbasidiska eran när Almotavakel Ala Allah var Abbasidkalifatets kalifa präglades arkitekturen i staden Damaskus av persisk och turkisk stil (Ali, Zarkesh och Yeganeh, 2018, s.3-6). Ali, Zarkesh och Yeganeh (2018, s.3-6) berättar vidare att med Abbasidernas styre och den Seldjukiska arkitekturstilen som dök upp i Damaskus under mitten av 1400-talet kunde atriumgårdar synas med en damm som stod i mitten. Dessa atriumgårdar hade Iwan som var öppna på fyra eller tre sidor. Under den Seldjukiska perioden blev också bågformen ett kännetecken för arkitekturen i Damaskus (se figur 6). Denna form kunde man hitta på hörnet av Iwan och under husets tak och flera andra ställen såsom på husets fasad (Ali, Zarkesh & Yeganeh, 2018, s.3-6).

Figur 6: Iwan och bågformen (Foto: Trailsanderrors, 2008).

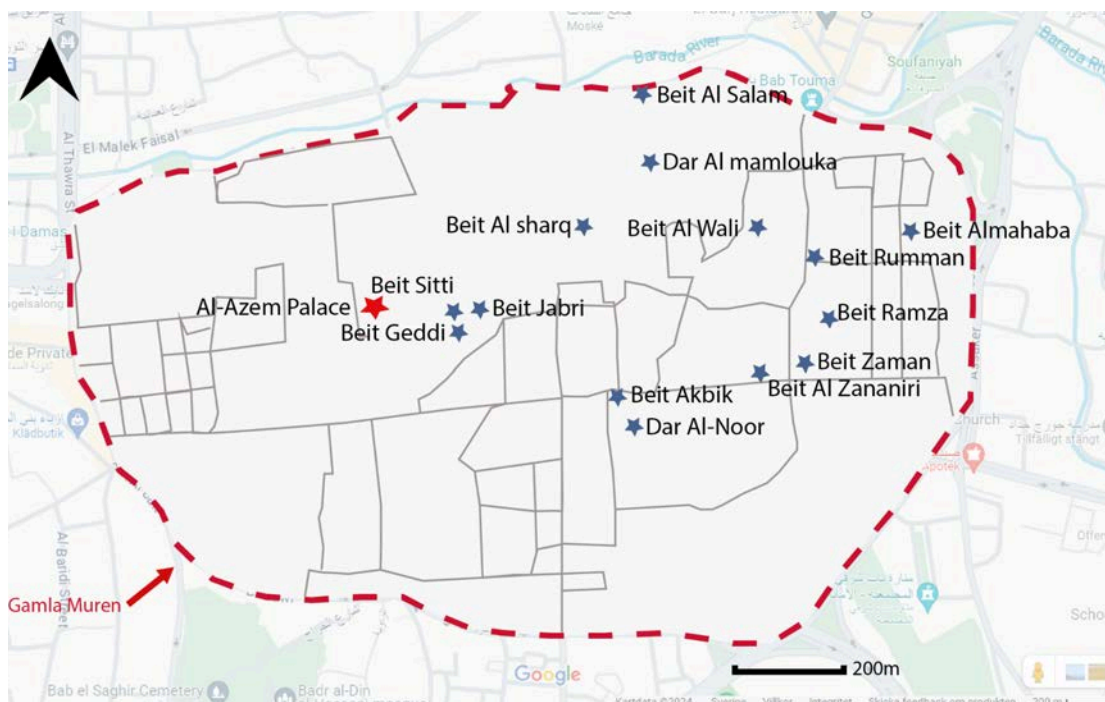
Ali, Zarkesh & Yeganeh (2018, s.3-6) belyser också att när Ayyubidtiden började år 1154 och när den nya Seldjukiska arkitekturen började präglade arkitekturen i Damaskus kunde man ändå se den vanliga Seldjukiska arkitekturstilen, men bebyggelsen blev tätare och man bevarade atriumgårdens koncept med den rektangulära dammen i mitten och som är omgiven av verandor.

Bågformen under den andra Abbasidiska eran var inte bara en arkitektonisk form utan den var även ett ornament i Damascene-husen. Under Ayyubidperioden var interiör perspektivet dominerande när det gällde arkitekturen i staden på grund av konflikterna som pågick då (Abdulrahman, 2009, s.11-16). Det som bidrog med skydd och trygghet under konflikterna. Bågformen som användes i byggandet av Damascene-husen hade höga takhöjd, och de fick också en mängd olika utsmyckningar (Abdulrahman, 2009, s.14-16). Under Mamlukernas tid

i Damaskus blev ornament en av arkitekturens huvuddelar och under Osmanska rikets styrelse i staden genomförde de Istanbul arkitekturstil i Damaskus (Abdulrahman, 2009, s.2-26). Under det Osmanska styret förblev det som under Ayyubidtiden och man fokuserade på atriumgården och rummen runt den medan utsidan av byggnaden var enkel och fattig på mönster berättar Abdulrahman (2009, s.23-26). Han skriver också att mosaik av marmor på väggarna och även vit marmor var några av de viktiga elementen i Osmansk arkitektur i Damaskus och att man kunde hitta stora växtbäddar för träd i atriumgårdarna.

Abdulrahman (2009, s.2-5) berättar också att den islaminspirerade konsten och speciellt ornamentkonsten som blev en del av Damaskusarkitekturen var av olika slag och dessa ornament på pelare, tak och väggar utformade som växter eller hade geometriska former. I ornamenten undveks avbildningar av människor och djur för de uppskattas inte i själva religionen därför var växter, geometriska former och även naturscener den typen av ornament som man kunde hitta mest av i Damaskus.

3.2 Damascene-husens atriumgårdar - utformning och innehåll

Figur 7: Ett urval av Damascene-hus med atriumgårdar som är bevarade innanför den gamla muren.

(Illustration: Lava Haj Khalil, 2024. Underlag: Google Maps/Satellitbild över Damaskus, februari 2024).

Damascene-hus och atriumgårdar har funnits sedan lång tid tillbaka. Satik (2015) berättar att deras designstil har funnits redan under Umayyadkalifatet, vilket har nämnts ovan. Men idag

är majoriteten av husen som finns kvar, byggda under den Osmanska perioden (1517-1923). Av dessa hus finns det idag 14 stycken innanför muren, medan det är 77 stycken som ligger utanför muren (Satik, 2015). Varje hus har sitt eget namn och dessa namn har bestämts utifrån ägarens familjenamn (Major, Radu och Tannous, 2022, s.2). De brukar vara mellan 25 och 500 m² stora beroende på vem de tillhör och om de är anslutna till ett palats eller inte (Lonehill Media, u.å). Antalet atriumgårdar för varje hus kan variera mellan 1 och 3 stycken beroende på ägarens ekonomiska status, dvs. ju rikare personen är, desto fler atriumgårdar har huset men maxantalet brukar vara 3 stycken, skriver Ali (2022). Personer som har högre samhällsstatus äger stora hus med flera atriumgårdar, medan hantverkare och handlare äger medelstora och de som har låg samhällsstatus och är fattigare äger småhus med färre atriumgårdar (Zein Alabidin, 2010). Utformningen av atriumgårdarna är inspirerade av versen 31 i Surat Al-Kahf i Koranen (Ali, 2022 och Clark, 2004).

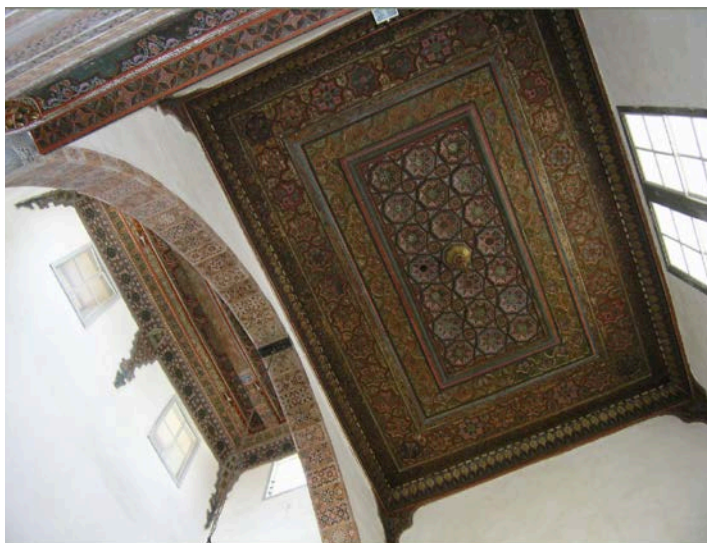
أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الْأَثْوَابُ وَحَسَنَتِ الْمُرْتَفَقَاتُ ۝ ٣١

“It is they who will have the Gardens of Eternity, with rivers flowing under their feet. There they will be adorned with bracelets of gold, and wear green garments of fine silk and rich brocade, reclining there on ‘canopied’ couches. What a marvellous reward! And what a fabulous place to rest!” (Quran.com, u.å).

Lonehill Media (u.å), Clark (2004) och Hobhouse (2004) berättar att utformningen är även inspirerad från Chahar-bagh konceptet som är islams trädgårdars grundprincip i form av en fyrdelning i en korsform. Dessa atriumgårdar finns i muslimska kvarter men också i kristna och judiska kvarter i Damaskus (Ali, 2022). Damascene-husens atriumgårdar har samma beståndsdelar och utseende men kan skilja sig från varandra på andra sätt såsom i dekorationer, storlek och ornament, skriver Ali (2019). Grunden till utformningen av atriumgården är att maximera skugga men också att skapa behagligt mikroklimat i huset, skriver Zein Alabidin (2010). Atriumgården ska påminna om Gud utifrån sin utformning och innehåll, men också vara en plats för familjen och deras gäster för att umgås och slappna av. Den ska även fungera som en plats för att genomföra vardagliga uppgifter såsom att äta och tvätta (Lonehill Media, u.å).

3.2.1 Iwan

En av Damaskus atriumgårdars beståndsdelar är en plats som är stängd från 3 sidor. Detta ställe kallas för Iwan (Se omslagsbild eller figur 6) och den används för att samlas och umgås med familj och vänner, skriver Zein Alabidin (2010). Iwan är den plats där kvällsevenemang pågår, som till exempel att spela traditionell musik.

Figur 8: Ornamenten som finns på Iwans tak. (Foto: Seier + Seier, 2007).

Damaskus atriumgårdar har ofta upp till två Iwan och dessa är placerade i

norra och södra delen av gården för att få in solen på vintern, och skydda sig från solen på sommaren. Därför används den södra Iwan på sommaren medan den norra används under vintern (Ali, 2020).

För att nå Iwan måste man ofta gå upp för en trappa som består av 1-2 steg och innan trappan möts man av ett utrymme som är dekorerat med marmorstenar i olika färger och som är lagda i ett speciellt mönster som täcker golvet. Iwans ingång är formad som en båge och den är av sten, berättar Zain Alabidin (2010). Iwans tak är av träplattor som utformade i olika mönster och detta kallas för Al-ajami (Satik, 2015). Taket brukar vara 2 våningar högt och den här utformningen har inspirerats av persisk arkitektur (Ali, 2022). Al-ajami brukar täcka tak och väggar i Damascene-husen, skriver Al-Bahnasi (u.å). Taken i Iwan som har Al-ajami dekorsätt kan ha olika ornamentstilar som har sitt ursprung från den Osmanska, Bysantinska och klassiska Romerska tiden, skriver Ali (2022), men ornamenten på Iwans tak kan vara i form av växter, geometriska och bestå av text ur poetiska verser. Taket är även gjorda för hand av Damaskus hantverkare.

3.2.2 Ornament

Ornamenten som täcker golv, tak och väggar i atriumgårdarna i Damascene-hus kan vara av olika slag och stilar. De kan antingen utgöras av kalligrafi och bestå av verser från Koranen eller så kan de vara poem (Zein Alabidin, 2010). Det finns ornament i form av djurmönster

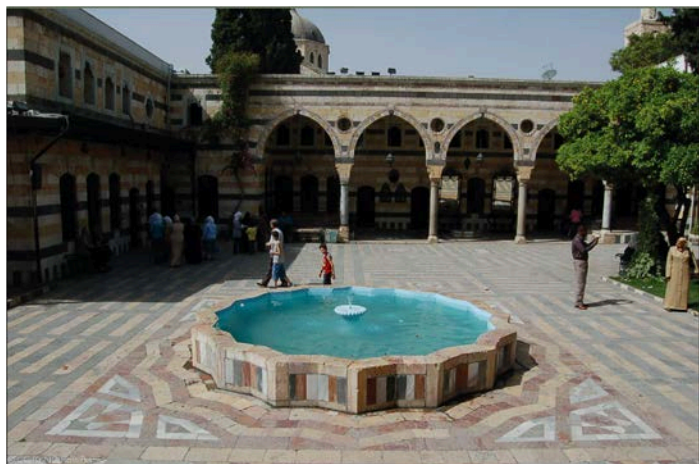
såsom fåglar och växtmönster som representerar blommans olika delar såsom stjälkar och blad, skriver Zein Alabidin (2010). Ornamenten kan även vara av geometriska slag där kombinationer av cirklar, trianglar och kvadrater bildar olika mönster, och dessa geometriska mönster görs av flerfärgade stenar som kombineras med krossade träribbor och täcker golv och tak i atriumgården (Zein Alabidin, 2010).

Figur 9: Exempel på geometriska mönster och växtmönster som kan förekomma på väggar. (Foto: Ross Burns, 2024).

3.2.3 Damm och fontän

En annan viktig beståndsdel i Damascene atriumgårdar är damm med fontän (se figur 10). Damm med Fontän kan förekomma i olika former som är antingen rund eller rektangulär, och den uppfyller två viktiga funktioner, den ena är att sänka temperaturen för närliggande Iwan (Arab America, 2023), vilket är särskilt viktigt i sommarperioden.

Figur 10: Fontän i Al-Azempalatset. (Foto: Ross Bruns, 2024).

En annan viktig funktion för den, skriver Arab America (2023) är också att maskera bullret som kommer från gatan utanför. Bullret maskeras genom vattenljudet som kommer från fontänen som inte bara ger en lugnande effekt utan även fungerar som naturlig musik. Det naturliga musikinstrumentet som skapas av fontänens rinnande vatten är ett vanligt kännetecken för den islamiska världen (Arab America, 2023). Förutom kyla och musik ger damm med fontänen också möjligheten att pryda atriumgården med flera växter. Satik (2015) nämner att kanterna på dammen används till att ställa olika typer av växter i krukor som blommor.

3.2.4 Markbeläggning och väggarnas dekorationer

Det som kännetecknar markbeläggningen i Damaskus atriumgårdar är användandet av sten i olika färger, det vill säga att golvet brukar beläggas med svart basalt och marmor i olika färger, skriver Satik (2015). Att använda marmor i vit med stenar i andra färger för att bilda en symmetrisk och komplex design är vanligt förekommande i islamisk arkitektur, skriver Ali (2022). Att lägga golvet med sten och på ett konstnärligt sätt kallas för Almashqaf (Satik,

Figur 11: Väggarnas byggmaterial och färg. (Foto: Ross Burns, 2024).

2015). Almashqaf betyder att stenarna delas i olika storlekar och geometriska former för att sedan användas till att designa markbeläggningar på olika sätt (Al-Bahnasi, u.å.). Förutom golvet är också väggarna som omger atriumgården mycket dekorerade. Dekorationerna för väggarna utgörs ofta av vävda geometriska mönster och former, och ofta ränder av vita och svarta stenar som kallas Alablaq och utgör en karaktäristisk egenskap för atriumgården, skriver Zein Alabidin (2010). Dessutom är väggarna dekorerade genom graverade mönster. Dessa mönster är baserade på symmetri, upprepningar och olika miniatyurer, skriver Satik (2015).

3.2.5 Växtmaterial

Vegetationen har stor betydelse för atriumgårdarna i Damaskus. Växterna spelar många olika roller och bidrar på olika sätt till den lilla platsen i den stora världen som finns i Damascene-husen. Zein Alabidin (2010) och Ali (2019) berättar att växterna utgör ett element för att skapa skugga, fräscha upp och kyla ner luften under sommaren. Arab America (2023) lägger till och berättar att vegetationen också finns för att skapa en upplevelse och känsla hos både husägaren och besökarna att man befinner sig utanför och i naturen trots att man befinner sig inne i huset, omringad av atriumgårdens väggar utan kontakt med miljön utanför. Växterna väljs utifrån att ge en känsla av att ha naturen inne i huset utan att kunna behöva gå till naturen (Arab America, 2023). Förutom att ge en känsla av ett utomhus

inomhus, så ska växterna också skydda och täcka atriumgårdens tak för att grannarna inte ska kunna titta in i atriumgården (Ali, 2022).

Syriens historia och minne (2015) berättar att växterna i Damascene-husen också är tänkta att förstärka de sociala banden mellan familjemedlemmar. Med hjälp av sina gröna blad, blommor, dofter, färger och även frukter är växterna tänkta att samla familjemedlemmarna och sprida glädje och samhörighet mellan dem. Växterna har också funktionen att sprida optimism och värme under höst- och vinterperioden (Syriens historia och minne, 2015). I atriumgårdarna kan man hitta växter såsom jasmin, rosenbuskar och citrusträd (Zein Alabidin, 2010; Arab America, 2019; Ali, 2022; Syriens historia och minne, 2015 & Ali, 2019). Ali (2019) berättar också att dessa växter och flera andra finns för att man ska ha nytta av deras frukter, blommor och blad. Utöver detta bidrar växterna med sin färg, doft, form och medicinska värden. Förutom träd, klättrväxter, doftande och vintergröna växter finns det växter som står i krukor av keramik men också som är planterade i tomma oljedunkar (Syriens historia och minne, 2015). Dessa växter placeras längs atriumgårdens ytterkanter och på fontänkanter. Vissa hängs också på atriumgårdens väggar och på fönsterna som är öppna mot atriumgården (Syriens historia och minne, 2015). De arabiska namnen på växterna som står i krukor i atriumgårdarna avspeglar också ett socialt perspektiv med sina namn. Namnen beskriver ofta känslorna som svärdotter som äger huset har för sin svärmor, svärmors döttrar, makens andra fru och frun till makens bror som till exempel svärmors tunga, tjejen med eyeliner och Åh det är jag. Växternas namn speglar också olika aspekter av det dagliga livet som svärdottern har och hennes känslor för livet utanför, därför har vissa växter i krukor i Damaskus lokala namn som inte finns på andra platser i Syrien (Damascus in the past, 2019).

Tabellen visar exempel på växter som finns i Damascene-husens atriumgårdar, som är sammanställd utifrån källorna i Bilaga 2. Listan innehåller arabiskt namn, vetenskapliga namn och svenskt namn för varje växt. I Damaskus atriumgårdar finns det ännu fler växter än nedan nämnda, och dessa växter finns inte i alla atriumgårdar utan valet av växt beror på ägaren av huset, dess ekonomiska status, årstid och även storleken på atriumgården. I tabellen förekommer en växt som heter damascenaros (*Rosa x damascena*), namnet refererar till staden Damaskus. Vilket kan bero på att den vanligt förekommande i staden så att den har fått stadens namn.

Arabiskt lokalt namn (Översättning)	Vetenskapligt namn	Svenskt namn
Träd		
Laymun alhulw (Söt citron)	<i>Citrus x limetta</i>	limette
Laymun alhamid (Sur Citron)*	<i>Citrus x limon</i> *	citron*
Nareng*	<i>Citrus x aurantium</i> *	pomerans*
Josef Effendi	<i>Citrus reticulata</i>	småcitrus
Griffon/Fraksin	<i>Citrus x paradisi</i>	grapefrukt
Al-kabbad*	<i>Citrus medica</i> *	suckatcitron*
Burtuqal*	<i>Citrus x sinensis</i> *	apelsin*
Alkaki (Trabzon dadlar)	<i>Diospyros kaki</i>	kaki
Almashmash alhindi (Indisk Aprikos)*	<i>Eriobotrya japonica</i> *	japansk mispel*
Manolia (Magnolia)	<i>Magnolia</i> sp.	magnolia
Alkarmat alhulwa (Söt Karmeh, Pergola)	<i>Vitis</i> sp.	vindruva
Klättrväxter		
Aljahanamia (Helvetet, Den galna)*	<i>Bougainvillea glabra</i> *	blank trillingblomma*
Al-liblab	<i>Convolvulus arvensis</i>	vinda
Shabu alzarif (Den trevliga killen)	<i>Mirabilis jalapa</i>	underblomma
Växter som används för sin gröna färgs skull		

Alhawa alnaaeim (Mjuka luften)*	<i>Asparagus setaceus*</i>	fjädersparris (Wikipedia)
Alhawa alkhashin (Grova luften)*	<i>Asparagus sprengeri*</i>	hängsparris (Wikipedia)
Al-khatmia	<i>Althaea officinalis</i>	läkematmalva
Shamshir	<i>Buxus sempervirens</i>	buxbom
Al-sajaada (Den orientaliska mattan)*	<i>Coleus scutellarioides*</i>	palettblad (Wikipedia)
Al-melissa	<i>Melissa officinalis</i>	citronmeliss
Al-raihan	<i>Ocimum basilicum</i>	basilika
Al-miskeh	<i>Pistacia lentiscus</i>	mastixbuske
Al-mairamia	<i>Salvia officinalis</i>	kryddsalvia
Almakhala (Tjejen med Eyeliner)	<i>Zebrina callisia</i>	/
Växterna som används för sina blommors skull		
Tam alsamaka (Fiskens mun)	<i>Antirrhinum majus</i>	lejongap
Shaqiqat Nueman (Nuenmans syster)	<i>Anemone coronaria</i>	bukettanemon
Aldarayir (Makens andra fruar)	<i>Amaryllis belladonna</i>	kapamaryllis
Ah ya ana (Åh det är jag)	<i>Anthemis arabica</i>	grenkulla (Wikipedia)
Bagonia	<i>Begonia sp.</i>	begonia
Etir Allayl (Nattens parfym)	<i>Cestrum nocturnum</i>	vit nattjasmin
Earaf aldiyk (Tuppkam)	<i>Celosia cristata</i>	tuppkam
Al-beringak	<i>Camellia sasanqua</i>	thunbergkamelia

Adalia	<i>Dahlia</i> sp.	dahlia
Gardinia	<i>Gardenia jasminoides</i>	gardenia (Wikipedia)
Alshamea (Vaxljus)	<i>Hoya carnos</i>	porslinsblomma
Alqurtasia (Skolmaterialet)	<i>Hydrangea macrophylla</i>	purpurhortensia
Al-dada	<i>Impatiens balsamina</i>	balsamin
Yasamin alsafr (Gul Jasmin)	<i>Jasminum humile</i>	sommarjasmin
Yasamin albaladiu (Lokal Jasmin)	<i>Jasminum grandiflorum</i>	luktjasmin
Yasmin alshaami (Damaskus Jasmin)*	<i>Jasminum officinale</i> *	parfymjasmin*
Alfal (De goda)	<i>Jasminum sambac</i>	arabisk jasmin
Yasamin alazarq (Blå Jasmin)	<i>Jasminum glaucum</i>	/
Yasmin Al-aratli (Al-Aratli jasmin)	<i>Lonicera etrusca</i> 'Santi'	orangekaprifol
Oum Kalthoum (namn på en känd egyptisk sångerska).	<i>Lantana camara</i>	eldkrona
Al-Manthur	<i>Matthiola</i> sp.	lövkoja
Nergis	<i>Narcissus</i> sp.	/
Shaytania (satan)	<i>Pelargonium peltatum</i>	hängpelargon
Aleatira (Den doftande)	<i>Pelargonium graveolens</i>	rosengeranium
Al-shukaria	<i>Pelargonium grandiflorum</i>	/
Warad Al-Juri	<i>Rosa x damascena</i>	damascenerros
Al-nafnafa	<i>Rosa bracteata</i>	macartney ros

Al-banafshah	<i>Rosa indica</i>	/
Quranful (Kryddnejlika)	<i>Syzygium aromaticum</i>	kryddnejlika
Alzuhr (Tärningar)	<i>Tribulus omanese</i>	/
Alfarasha (Fjäril)	<i>Viola tricolor</i>	styvmorsviol
Växter i kruka		
Lisan alhimaya (Svärmors tunga)	<i>Agave americana</i>	agave
Sawalif alearus (Frun till makens bror)	<i>Amaranthus tricolor</i>	papegojamarant
Alraakhi shaera (Löshår)*	<i>Chlorophytum comosum</i>	ampellilja
Alsiyjara (Cigaretten)	<i>Cuphea ignea</i>	cigarettglöd
Alhimaya w Alkainayin (Svärmödrar och svärdöttrar)	<i>Echinocactus grusonii</i>	svärmors kudde
Laylat Alqadr (Ödesnatten)	<i>Epiphyllum oxypetalum</i>	stor bladkaktus
Qalb Abd Al-wahhab (Abd Al Wahhabs hjärta)	<i>Epipremnum aureum</i>	gullranka
Khada Alearus (Brudens kind)	<i>Hypoestes phyllostachya</i>	rosenstänk
Al-mustahia (Den blyga kvinnan)	<i>Mimosa pudica</i>	sensitiva
Almahkama (Domstolen)	<i>Portulaca grandiflora</i>	praktportlak

Tabell 1: Ett urval av de växter som kan hittas i atriumgårdarna i Damaskus.

(Tabellen är sammanställd av källorna i Bilaga 2).

* Växter som finns i Al-Azempalatset.

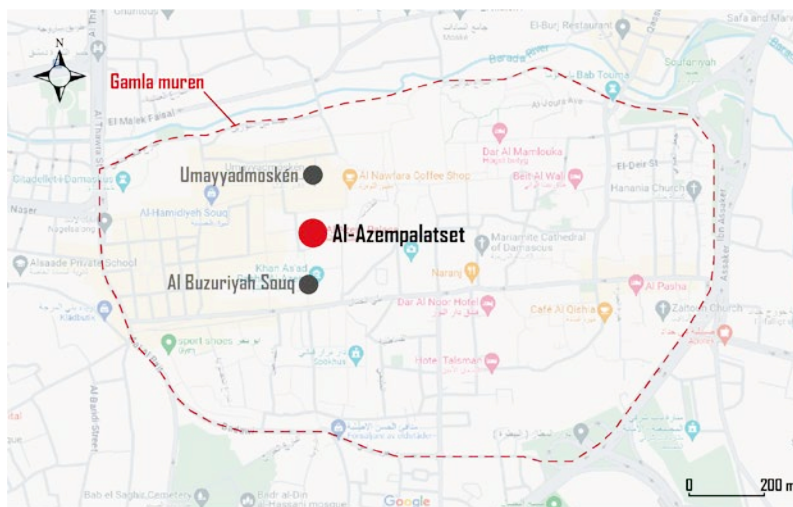
/ Svenska namn på växter hittades inte.

3.2.6 Atriumgårdarnas sociala betydelse

Förutom dess arkitektoniska stilen har atriumgårdarna också en social betydelse för de som bor i husen. En av de viktiga traditionerna i syriska familjer är att bjuda in vänner och släktingar. Ofta används atriumgårdarna för att hålla festerna, vilket leder till att relationerna inom familjen och till grannarna förstärktes där (Zein Alabidin, 2010). Ett av de vanligaste användningsområdena för atriumgårdarna var torsdagens gårdsfester, skriver Zein Alabidin, (2010). Det var en vanligt förekommande fest i syriska familjer, där gästerna bjöds på middag med folkmusikband som underhöll på atriumgården (Zein Alabidin, 2010). Dessutom är fester för bara kvinnor mycket vanliga, skriver Zein Alabidin (2010). Idag äger dessa fester rum i atriumgårdarna varje vecka. Flera atriumgårdar till Damascene-husen används idag som bland annat restauranger men även för filmandet av Damaskus dramaserier och filmer skriver Satik (2015). Dessutom har en del omvandlats till museum, statliga myndigheter och kulturdepartement för att bevara Damaskus kulturen i staden (Satik, 2015). Ett exempel på ett Damascene-hus som har omvandlats till museum är Al-Azempalatset.

4. Al-Azempalatsets utformning och innehåll

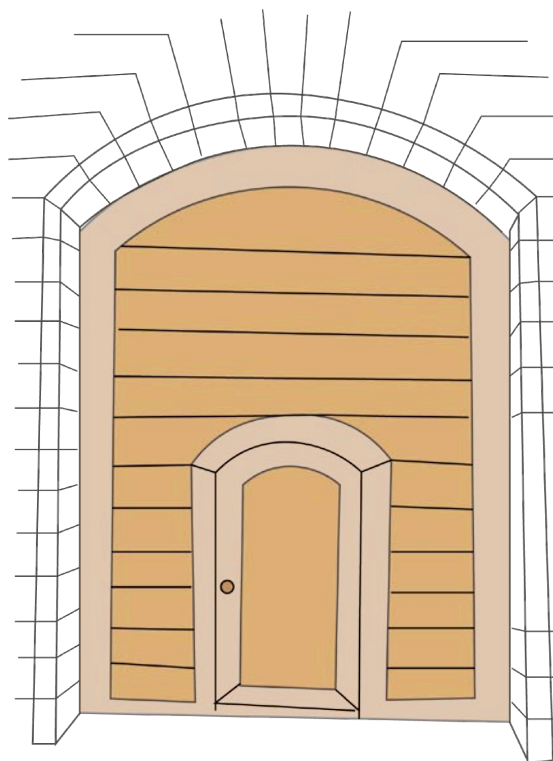
Al-Azempalatset ligger i centrala delen av Damaskus, i närheten av en marknad som heter Al-Buzuriyah. Mot norra delen av palatset ligger Damaskus stora moské Umayyadmoskén och i södra delen ligger Midhat Pashagatan. Ruggles (2008; 178-179) skriver att palatset byggdes år 1749 av As'ad

Figur 12: Al-Azempalatset i den gamla delen i Damaskus. (Illustration: Wanda Haj Khalil, 2024. Underlag: Google Maps/Satellitbild över Damaskus, februari 2024).

Pasha al-Azem. Hon beskriver att anledningen till att palatset har ett historiskt och gammalt utseende är på grund av användandet av material från äldre hus i staden. Storleken på palatset är 5500 kvadratmeter och det är indelat i olika delar som kallas Saramalik och Haramlik. Saramalik är det offentliga besöksrummet i Al-Azempalatset, medan Haramlik är mer centralt och är större och öppet med en atriumgård (Ruggles, 2008;178-179). Palatsets atriumgård består av två dammar med fontän som är kopplade till varandra genom en vattenränna i golvet. Den ena dammen med fontän är rektangulär i formen, skriver Ruggles (2008; 178-179), och atriumgården omges av Iwan och kammare med sittplatser som ger skugga och öppnar sig åt gården med golv av marmor. Storleken på atriumgården är 25x25 m och innehåller rabatter för både blommor och träd, där träd som planterats är apelsinträd (Ruggles, 2008; 178-179). Vilket är fortfarande samma träd även idag.

Al-Azempalatsets med sin arkitektur är en idealmodell för arkitekturen från den Osmanska tiden (Sultan, 2023). Vidare skriver han att

Figur 13: Illustration för hur ingången Bab Khokha ser ut. (Illustration: Wanda Haj Khalil, 2024).

ingången till palatset består av en stor port som har en liten dörr som kallas för Bab Khokha som leder till en bred korridor (se figur 13). Den här korridoren delas sedan i två riktningar, södra riktningen leder till Salamlik och den norra till Haramlik men även Khadmlik. Varje del i Al-Azempalatset har egen atriumgård. Haramlik är den största delen i palatset och är endast för familjen, i denna del tar man inte emot främlinga gäster (Enligt Al-Homsi, 1982, som refereras i Sultan, 2023). Haramliks atriumgård är 25x45 m i storlek och har en markbeläggning i olika färger med olika geometriska former. Det förekommer två olika typer av dammar med fontän i atriumgården, den ena är rektangulär i formen medan den andra är rund. Placering av rektangulär dammen med fontän är framför Iwan medan den runda är i mitten. Dessutom finns mångfald av både träd och blommor.

Salamlik är avsedd för gäster, framför allt guvernörer och statschefer (Enligt Diop, 2002, som refereras i Sultan 2023). Därför präglas Salamliks utseende med breda korridorer och utsmyckade rum med ornament. Precis som i Haramlik finns även i Salamlik atriumgård som är i rektangulär form och omges av två rum. I atriumgården förekommer en stor damm med fontän som också är i rektangulär form (Enligt Diop, 2002, som refereras i Sultan 2023). När det gäller den tredje delen som är Khademlik så är den för tjänsteman som jobbar för familjen (Enligt Al-Khidr, 1990, som refereras i Slutan, 2023). Khademlik har också en atriumgård, men den är liten i jämförelse med de andra. Här finns dock också en damm med fontän som är rektangulär i form och placeringen av dammen är framför Iwan (Enligt Al-Khidr, 1990, som refereras i Slutan, 2023).

Alla dammar med fontän är belagda med marmor och stenar, berättar Abdul Rahman (2023), och syftet med fontänerna är för det första att kyla ned Iwan. Dessutom finns det andra fontäner som ger vattentillgång till Salamlik och badrummen som finns i palatset (Abdul Rahman, 2023). Ett annat syfte är att de fungerar som dekoration för atriumgården. Förutom det så avges en väldoft från rosenblad som placeras i vattenrännorna, när de träffas av det rinnande vattnet från fontänen (Abdul Rahman 2023). Al-Azempalatset är idag ett museum för folkkonst och traditioner som är öppet för allmänheten och har varit det sedan år 1951, skriver Abdul Rahman (2023). Vegetationen som förekommer i palatsets atriumgårdar är i form av träd och buskar. Men utifrån figur 14 finns det även vegetation i form av marktäckare i atriumgården. Det finns tre olika typer av träd i atriumgården och dessa är fruktträd, träd med bladverk eller blommor som avger doft och buskar och träd som deras blad används för

att skapa mediciner. Det är fruktträd som citron och apelsinträd, medan cypress och jasmin beskrivs som aromatiska träd och buskar (Abdul Rahman, 2023).

Figur 14: Växter i atriumgården i Al-Azempalacetet. (Foto: Ross Burns, 2024).

Förutom dessa växter kan man också hitta flera citrusarter såsom suckatcirtron (*Citrus medica*). Det finns även fjädersparris (*Asparagus setaceus*), hängsparris (*Asparagus sprengeri*), japansk mispel (*Eriobotrya japonica*), blank trillingblomma (*Bougainvillea glabra*), ungarlsblomma (*Aspidistra elatior*), ampellilja (*Chlorophytum comosum*), murgröna (*Hedera helix*) och flera typer av växter från palettblad (*Coleus* sp.) (se bilaga 1 för källor).

5. Kopplingen mellan Islams och Europas trädgårdar

Det finns trädgårdar som är inspirerade av islam i många ställen i världen. Dessa trädgårdar varierar mycket och det finns många typer av dem. Clark (2004) skriver att idealen för islams trädgårdar, elementen som finns i dem och dess stil har fått sin utformning av flera anledningar. Hon berättar att de olika kulturerna som fanns där islams trädgårdar utvecklades är en av anledningarna till varför islams trädgårdar har en stor variation. Andra anledningar till den varierade utformningen i dessa trädgårdar är den geografiska placeringen av dem, topografin, klimatet och miljön. Clark (2004) berättar också att den kulturella karaktären, syftet, typen och tillgången till vatten är anledningar till variationen av islams trädgårdar.

Trädgårdar inspirerade av islams trädgårdar kallas för paradisträdgårdar eftersom de representerar paradiset för muslimer. Att kalla trädgårdarna för paradiset är egentligen inget som muslimerna har kommit på menar Clark (2004) utan beskrivningen har funnits redan innan islams uppkomst. Beskrivningen har sina rötter i den sumeriska perioden men Koranen nämner också paradisträdgårdarna så därför är de starkt förknippade med islam. För muslimer är paradisträdgårdarna en plats med vatten och skugga, vilket är likt atriumgårdarna utformning och syfte. Men även Chahar-bagh, fyrdelning som nämns nedan. I Koranen beskrivs dessa trädgårdar som platser med fontän och rinnande vatten. Där vattnet kyler ned klimatet och träden som till exempel palmer skapar skugga (Clark, 2004). Vilket också är förekommande i Damaskus atriumgårdar.

5.1 Chahar-bagh

Förutom vatten och skugga har alla paradisträdgårdar en symmetrisk grundform och en gemensam princip som kallas för Chahar-bagh. Ordet Chahar-bagh har sitt ursprung i persiska språket där Chahar betyder fyra och Bagh betyder trädgård. Chahar-bagh-principen utvecklades i Mellanöstern och fördes till norra Afrika där den sedan fördes vidare till Spanien och vidare till hela Europa. Dessutom är Chahar-bagh en egen trädgårds typ och den finns inte bara i Asien, Afrika och Europa utan den även fördes till latinamerika (Hobhouse, 2004, s.57-95). Chahar-bagh-trädgårdar är delade i fyra delar med en damm eller fontän i centrum. Från fontänen eller dammen rinner det ofta fyra kanaler mot de fyra väderstrecken. I slutet av dessa kanaler finns det ofta mindre fontäner. De mindre fontänerna med den stora fontänen i centrum skapar en inåt och utåt vattenrörelse. Där vattnet från den stora fontänen

rinner genom kanalerna till de mindre fontänerna i kanten av trädgården, och från de mindre rinner vatten till den stora fontänen i mitten av trädgården, ett exempel på det är Patio de Los Leones i Alhambra (Clark, 2004). Clark (2004) berättar vidare att Chahar-bagh-trädgårdar brukar vara kvadratiska, men den kan

Figur 15: Patio de Los Leones i Alhambra, Spanien. (Foto: José Luiz 2013).

också vara rektangulära såsom trädgården Patio de la Acequia som ligger i Generalife i Spanien och som anlades under 1300-talet. Chahar-bagh kan också vara repeterad flera gånger och skapa ett rutsystem. Enligt Hobhouse (2004, s.57-95) kan rutsystemet vara av 6, 8 och upp till 10 avdelningar med vattenfall, fontäner och paviljonger som kunde användas för att njuta av trädgårdens skönhet. Förutom detta har Chahar-bagh-trädgårdar många fruktträd och kan vara omgivna av skyddande cypresser. De kan också vara inhägnade av murar med en monumental port (Hobhouse, 2004, s.57-95).

5.2 Atriumgårdar

Clark (2004) berättar att denna typ av trädgård som är inhägnad av murar och har en fontän i mitten med växter i krukor hittades först i Persien (559 - 331 f.Kr), men idealet spreds till andra delar av världen och kan hittas i Damaskus och Spanien. I Damaskus och Spanien är många av dessa trädgårdar i form av atriumgårdar som är integrerade med huset. I Spanien kan atriumgårdar med fontäner hittas

Figur 16: Exempel på atriumgård integrerad med två våningshus i Alcázar i Seville, som är också vanligt förekommande i Damaskus (Foto: Superchilum, 2013).

integrerade i Alhambrapalatset och även många trädgårdar av Generalife är av denna typ. Alcázar i både Córdoba och Sevilla är också av den typen.

Islaminspirerade atriumgårdar finns i olika storlekar, det finns smala på 6 m² och det finns de som är stora på 300m², skriver Clark (2004). Atriumgårdarna vänder sig inåt, mot huset. Denna tradition är en arabisk-islamisk tradition och i gamla Damaskus kan man hitta många hus av denna typ som är i olika storlekar, precis som nämnt ovan och av andra författare som till exempel Zein Alabidin (2010). Enligt Clark (2004) finns det också trädgårdar inspirerade av islam som kallas Bustan. Bustan är ett persiskt ord som betyder fruktträdgård och denna typ av trädgård är alltid förknippad med ett palats. Det finns även Gulistanträdgårdar. Dessa är rosenträdgårdar och de kan finnas som en del av fruktträdgården eller atriumgården. I atriumgården består den av en vägg med klättrande rosor och buskrosor. Clark (2004) påpekar också att Gulistan- Bustan- och Chahar-baghträdgårdar kan ha Chahar-baghformen i olika omfattningar.

Paradisträdgårdar har inte bara Chahar-bagh som ett viktigt element eller som ett grundläggande element utan det finns också andra som vatten, gångstigar, nedsänkta växtbäddar och dessa trädgårdar har också eget växtmaterial och byggmaterial. Enligt Clark (2004) är gångstigar ett viktigt element i alla typer av trädgårdar men i islams trädgårdar hjälper de till för att skapa geometri och ordning. Gångstigar med vatten utgör ett viktigt element för båda islams trädgårdars plan och för att forma Chahar-bagh. Detta kan ses i trädgårdarna Alcázar i Córdoba och Sevilla men också i Al-batha museum i Fes. Gångstigarna består alltid av naturliga element som granit, tegel, kullersten och marmor men också terracottaplattor och flera andra material. Dessa material används antingen för sig eller två av dem kombineras för att forma gångarna. Ett exempel på det är Damaskus atriumgårdar och även i Kairo används färgade marmor för att skapa arabesker och geometriska mönster. Clark (2004) skriver vidare att förutom ovan nämnda grundelement i islams trädgårdar finns det också dekorativa arkitektoniska detaljer. Dessa är invecklade mosaikmönster i markbeläggningen, vackra glaserade kakelplattor och marmorbassängen i form av lotusblommor som kan hittas i både gamla och nya trädgårdar i Córdoba och Esfahan (Clark, 2004).

Islams trädgårdar kännetecknas av att ha nedsänkta växtbäddar. Ibland runt några av gångarna som utformar Chahar-bagh-principen. Enligt Clark (2004) är dessa växtbäddar

utformade på detta sätt på grund av värme och brist på vatten och för att betona geometrin som finns i designen. Men viktigast är att de ska skapa känslan att man går på en blommig matta som innehåller växter såsom lavendel, rosmarin, timjan och olika typer av rosor. Andra örter och blommor med söta dofter kan också hittas i sådana bäddar.

Figur 17: Växtbäddar i Patio de la Acequia i Generalife, Spanien. (Foto: J.A.Alcaide, 2010).

Till exempel i delar av Alcázar i

Sevilla och i Patio de Qasr al-Mubarak finns sådana typer av växtbäddar, och i atriumgården Patio de la Acequia i Generalife (Clark, 2004).

5.3 Vegetation

Hobhouse (2004, s.57-95) berättar att floran i Europa inte hade mycket diversitet innan arabernas och islams trädgårdars tillkomst där. Hon berättar att personer från arabvärlden hämtade med sig många växter till Spanien och Sicilien som sedan spred sig ända upp till norra Europa och gjorde den begränsade floran varierad. Till exempel under 1500-talet kom många nya arter och växter till Europa på grund av de politiska relationer som västvärlden hade med muslimer såsom Osmanerna. När den Osmanska rikets relation med Europa var bra och när deras rike nådde delar av Europa tog de många nya typer av lökar, knölar, blommor och även trädgårdskonst med sig till Europa. Men Hobhouse (2004, s.57-95) berättar att även innan det Osmanska riket hämtade många pilgrimer och mäktiga personer med sig nya växtarter till Europa. Till exempel Abd ar-Rahman I hämtade det syriska granatäpplet till Spanien. Förutom den syriska granatäpplet har även andra växter från Orienten blivit introducerade i Europa som iris, narcisser, liljor och jasmin, skriver Blennow (2002; s. 51-70), som idag många av de behåller sina arabiska namn i Spanien, som till exempel Alcaparra som betyder kapris.

5.4 Vattnets värde i islams trädgårdar

Som det är ovan nämnt, vatten är ett av de viktigaste elementen för islams trädgårdar för dess olika användningar och betydelsen för trädgårdarna och muslimerna. I islams trädgårdar bör vattnet vara synligt och den ska upplevas. Den ska användas för att vattna växtbäddar men också för att blockera bullret som kommer från utemiljön. Vatten är ett viktigt element för islams trädgårdar för att man ska blockera sina egna tankar och få känslan av fred i sin själ, berättar Clark (2004). Hon skriver också att i islams trädgårdar över hela världen kan vattnet vara i antingen enkla cirkulära fontäner i mitten av en atriumgård eller i vattenkanaler och pooler. Hobhouse (2004, s.57-95) skriver att vattnet kan också rinna under gångvägar i rännor utefter marmorväggar men också stiga upp ur fontäner i islams trädgårdar. Betydelsen av vattnet och dess användning i islams trädgårdar har inspirerat Europa. Därför har Europas trädgårdar under 1500-1600 talet fyllts med vatten i olika former. I Italien använde man vatten för att skapa olika stationer och man kan se olika exempel av inspiration från islams trädgårdar i Villa di Castello i Florens (Hobhouse, 2004, s.57-95). Förutom det skriver Blennow (2002; 51- 70) också att islams bevattningssystem har tillkommit till Europa genom erövringarna. Där araberna introducerade bevattningssystem i varje land de erövrade som till exempel i Alhambra och Generalife i Spanien. Hon skriver vidare att ovanför Alhambra och Generalife kan bevattningssystem fortfarande hittas idag. Där är bevattningssystemet att leda vattnet från brunnar i bergstrakter via grävda kanaler till odlingar och trädgårdar.

Figur 18: Exempel på användning av vatten i Europa (i Villa di Castello i Florens, Italien) efter inspirerat från islams trädgårdskonst . (Foto: Sailko, 2013).

5.5 Islams trädgårdskonst i Europa

Islams trädgårdskonst har spridit sig över stora delar av Europa under många perioder. Hobhouse (2004, s.57-95) skriver att när abbasiderna styrde nuvarande Irak hade de stort inflytande över islams trädgårdskonst, därför har man byggt Spaniens Medina Azahara i Córdoba enligt abbasidernas trädgårdsarkitektur principer. Men innan Abbasiderna var stora

delar av Spanien under Umayyadernas styre, och de förde in mycket av islams trädgårdskonst till Spanien (Hobhouse, 2004, s.57-95). Umayyaderna hämtade med sig många exotiska frukter och blommor till Spanien, och medan de styrde Spanien hämtade araberna också islams trädgårdskonsten till Sicilien i Italien. Författaren skriver vidare att islams trädgårdskultur kan synas i apelsinträdgården som heter El Patio De Los Naranjos i Córdoba, där finns växter i krukor och atriumgårdar är anslutna till hus såsom det är i Damaskus, som även nämns av Blennow (2002; 51-70) som skriver att där apelsinträden ger skugga för trädgården med enstaka palmer som är planterade i rader.

Figur 19: Exempel på apelsinträdgård som är inspirerat från islams trädgårdskonst i El Patio de Los Naranjos.

(Foto: José Luiz, 2013).

Trädgårdarna i Alhambra och Generalife i Spanien är också inspirerade av islams trädgårdskonst och anlades av Nasridiska dynastin (som grundades år 1238), skriver Hobhouse (2004, s.57-95). Trädgården i Generalife som heter El patio del a Acequia har islams trädgårdskonst i form av Chahar-bagh, skriver Hobhouse (2004, s.57-95). Där finns det vattenrännor som delar trädgården i fyra delar med blomsterrabatter som var odlade med aromatiska buskar och blommor, vilket även atriumgårdarna i Damaskus har. Förutom dess form som påminner om islams trädgårdar finns det även fontäner som är från 1800 talet och

trädgården är också omgiven av höga väggar (Hobhouse, 2004, s.57-95). Förutom denna trädgård finns det även andra fruktträdgårdar i Generalife som har islams trädgårdskonstens viktigaste element som är vatten. Hobhouse (2004, s.57-95) förklarar att där rinner vattnet genom en kanal från en brant höjd längs murarna som omger trapporna ned till trädgården. Vattenpooler finns också i mitten av myrtengården i Alhambra (Hobhouse, 2004, s.57-95).

Förutom Spanien har även Italien, Tyskland och Skottland blivit inspirerade av islams trädgårdskonst, skriver Clark (2004). I England finns det också en del trädgårdar idag som är inspirerade av islams trädgårdskonst. Dessa trädgårdar är Sezincote trädgården, Exhibition road courtyard och Roundhay park (Clark, 2004).

Figur 20: Chahar-Baghprincipen med fontän i mitten i Sezincote, England. (Foto: Michael Garlick, 2017).

6. Slutsatser och diskussion

6.1 Atriumgårdars utveckling, utformning och innehåll under olika civilisationer

Genom att studera Damascene-husens atriumgårdar har vi kommit fram till att de civilisationer som styrde staden har påverkat atriumgårdars utveckling, utformning och innehåll. Den särskilda utformningen av atriumgårdarna har funnits redan under Umayyadskalifatet (se figur 4 för tidslinje), men under denna period utvecklades också arkitekturen i staden för att Damaskus var huvudstaden för kalifatet. Under den Abbasidiska perioden förekom persisk och turkisk stil i arkitekturen, här började man anlägga fontän i mitten av atriumgården. Dessutom började man utforma Iwans tak i bågförm i Damaskus (Se figur 6). Ornamentet och dess förekomst i Damascene-husen har introducerats av Mamlukerna i staden. Därefter utvecklades atriumgårdarna av Osmanerna med mosaik av marmor på väggar och vit marmor på golv, men även stora växtbäddar för träd. Rabbat (2024) nämner också att Osmanernas fokus var på att utveckla de delarna som ligger utanför muren i Damaskus utifrån en europeiskt arkitekturstil, medan båda Ali (2022) och Ali (2019) berättar att de har även utvecklat atriumgårdar som ligger innanför muren (se figur 3) eftersom många av de atriumgårdarna som är bevarade i Damaskus är byggda under Osmanska perioden som t.ex Al-Azempalatset.

6.1.1 Damascene-husens atriumgårdar och Europas trädgårdar

Ali (2019) berättar vidare att Damascene-husens atriumgårdar är viktiga för den syriska befolkningen i allmänhet och för Damaskus befolkningen i synnerhet för deras historia, kulturella och sociala betydelser. Men Clark (2004) och Hobhouse (2004) berättar också att de inhägnade trädgårdarna (vilket atriumgårdarna i Damascene-husen är ett exempel) är en del av islamisk trädgårdskonst och att man kan se exempel på de i många ställen i Europa. Där Clark (2004) nämner exempel från England och Spanien och Blennow (2002) bekräftar exemplen från Spanien. Detta visar kopplingen mellan Damascene-husens atriumgårdar och Europas trädgårdar, och visar också att Damascene-husens atriumgårdar har potential att vara viktiga för hela Europas trädgårdsideal. Men på grund av att det finns brist på information om atriumgårdarna i Damaskus på de språk som kan studeras i Europa så har deras betydelse och värde för Europas trädgårdskonst glömts bort. Istället ligger fokuset på islams trädgårdar i

allmänhet och inget fokus ligger på att visa kopplingen mellan just Damaskus atriumgårdar och Europas trädgårdar, och att visa många element som finns i Damaskus atriumgårdar kan hittas i Europas atriumgårdar och trädgårdar.

6.1.2 Atriumgårdars beståndsdelar dess förekomst i Europas trädgårdar

Civilisationer som styrde Damaskus är grunden för Damascene-husens atriumgårdars beståndsdelar, men religionen islam i helhet är den största inspirationskälla för atriumgårdarna och civilisationerna. Detta beror på att atriumgårdarna är inspirerade av versen 31 i Surat Al-Kahf i Koranen som nämns av båda Ali (2022) och Clark (2004), vilket visar den tydliga kopplingen mellan islam och Damascene-husens atriumgårdar. I versen beskrivs trädgårdar som paradiset, där de innehåller växter, vatten och platser med skugga som förekommer i Damascene-husens atriumgårdar. Många av källorna som används i arbetet visar kopplingen mellan vatten, skugga och atriumgårdarna. Där Hobhouse (2004) skriver att dessa element är en del av Chahar-bagh trädgårdar och att det kan hittas även i norra Europa. Hobhouse (2004) och Clark (2004) skriver också om kopplingen mellan dessa element och islam, och Clark (2004) visar att dessa element finns i vissa trädgårdar i England och i atriumgårdarna i Damaskus. Clark (2004) berättar också om vattnets värde och dess funktion att kyla ned klimatet. Denna beskrivning kan hittas också i beskrivningar av atriumgårdarna. Clark (2004) nämner också att vattnet som ett viktigt element i trädgårdar har också förts in i Europas trädgårdsideal och kan hittas i trädgårdarna i Italien och Spanien.

Versen i Koranen som både paradisträdgårdar och Damascene-husens atriumgårdar är inspirerade av, nämner också skugga som viktigt element. I atriumgårdarna är Iwan en beståndsdel som skapar skugga. Den är en plats för umgänge och samling där familjemedlemmar gör olika aktiviteter för att förstärka det sociala bandet. I Damascene-husens atriumgårdar finns ofta två Iwan (den ena i söder och den andra i norr) för att utnyttja det under olika årstider beroende på skugga och sol. Utifrån litteraturen som beskriver atriumgårdar anses Iwan vara viktigt, men den nämns inte i den allmänna trädgårdskonstlitteraturen som till exempel Clark (2004) och Hobhouse (2004).

Som ovan nämnt Damascene-husens atriumgårdar hämtade mycket inspiration från islam. Islam är en religion som har vandrat i olika delar av världen såsom Europa. Många av Europas trädgårdar har islams trädgårdars element såsom i Damaskus. Detta visar kopplingen

mellan Damascene-husens atriumgårdar och Europas trädgårdar. Vatten och skugga som är grundläggande element i islams paradisträdgårdar, kan hittas i Damascene-husens atriumgårdar som till exempel i Al-azempalatset och i europeiska atriumgårdar och trädgårdar som till exempel i Villa di Castello i Florens och flera trädgårdar i Alhambraplataset. En annan viktig princip i islams trädgårdar är Chahar-Bagh som också förekommer i form av en trädgård. Denna princip var grunden för Damascene-husens atriumgårdar och kan finnas i många europeiska trädgårdar som till exempel Patio del los Leones i Alhambra. Principen har också lett till dagens utformning av atriumgårdarna i Damascene-hus som är kvadratiska eller rektangulära i formen. Detta är en annan koppling mellan islam, Damascene-husens atriumgårdar och europeiska trädgårdar, där denna form kan hittas i Patio del la Acequia. Förutom det finns det också atriumgårdar i Alcázar i både Córdoba och Sevilla som bygger på islams inåtprincipen som är grunden för Damascene-husens atriumgårdar. Damascene-hus atriumgårdar kännetecknas av att ha växter i krukor vilket är också förekommande i Al Patio del los Naranjos. Dessutom finns det många trädgårdar i England såsom Sezincote trädgården som är inspirerad av islam och detta är också en koppling mellan Damascene-husen atriumgårdar och Europas trädgårdar.

En annan koppling är att Blennow (2002) tar upp trädgården El Patio De Los Naranjos som innehåller både apelsin- och palmträd. Frukträderna och inhägnaden av trädgården är också en del av atriumgårdarna i Damaskus och detta visar kopplingen mellan Damascene-husens atriumgårdar och Europas trädgårdar för att även Hobhouse (2004) berättar att Chahar-baghträdgårdar brukar innehålla frukträd och kan vara inhägnade och dessa element som det är nämnt ovan är en del av både Damascene-husens atriumgårdar och i El Patio De Los Naranjos i Spanien.

Slutligen är Damascene-husens atriumgårdar en liten plats men en stor värld och med detta menas att ju de är en liten plats när man tittar på deras storlek och på hur många kvadratmeter de är. De är en stor värld för i dessa atriumgårdar pågår det många aktiviteter som inkluderar familj, vänner, grannar och människor från hela världen för de fungerar också som restauranger, museer och hotell idag. När deras historia studeras kan bilden på den stora världen bli tydligare för att Damascene-husens atriumgårdar är resultatet av många dynastier som styrde stora delar av världen och spår av dessa dynastier och människor som levde under deras styre finns fortfarande i dessa atriumgårdar. Idealerna som har format dessa trädgårdar

kan också hittas i nästan alla kontinenter på jorden så därför är Damaskus atriumgårdar en liten plats men en stor värld.

6.2 Metodreflektion

Under detta arbete uppstod en del svårigheter, en av dem är att inte så många källor skriver om Damascene-husens atriumgårdar och kopplingen mellan dem och Europa. Vi kom fram till många teorier till varför det är så. En av dem är att atriumgårdar inte studeras separat utan som en del av huset/arkitekturen, detta har upptäcktes medan vi sökte information om atriumgårdar, där behövde vi söka om husen som har atriumgårdar och genom texter om husen hittade vi information om atriumgårdar. Detta visar på att källornas fokus är mer på arkitekturen än på atriumgårdarna i Syrien. Ytterligare anledning till att det inte finns mycket källor om atriumgårdar kan vara kriget i Syrien. Kriget i Syrien har pågått i många år och när man pratar om landet, det första som dyker upp är den nuvarande situationen som handlar om krig, politik och förödelsen. snarare om landets fina detaljer såsom atriumgårdar.

Man kan se en tydlig koppling mellan Damaskus och Spaniens atriumgårdar, men inga källor hittades som tar upp denna koppling. Vilket kan bero på att Landskapsarkitektursyrken inte är ett erkänt yrke i Spanien såsom det är i Syrien. Europeiska litteratur som vi har använt och handlar om islams trädgårdar visade oss att när det handlar om islams trädgårdar så beskrivs de från ett större perspektiv, alltså man går inte in i detaljer. I litteraturen förekommer många bilder men innehållet i dessa bilder beskrivs inte i detalj som kan vara viktigt för kopplingen. Dessutom är islams historia komplex med många etniciteter och länder som är inblandade, därför kan det vara svårt för europeisk litteratur att beskriva trädgårdshistorisk i detalj och koppla dess förekomst med europeiska trädgårdar. Ett exempel är Chahar-Bagh som beskrivningen av den kan hittas i boken *Trädgårdskonstens historia 3000 år* (2004), där hänvisas till en bild på en matta som visar Chahar-Baghprincipen. Chahar-Bagh beskrivs som en persisk princip men enligt till exempel The Metropolitan Museum Of Art i New York så härstammar Chahar-Bagh mattorna från Kurdistan och detta kan betyda att principen är från ett kurdiskt ursprung men detta leder till att man behöver studera en annan kulturs perspektiv också, därför hänvisar man istället till de som persiska i och med att delar av Kurdistan ligger i Iran. Därför läser man om Persien i sin helhet istället för att gå in i djupet. Detta kan vara en möjlig anledning till varför europeisk litteratur inte studerar Damascene-husens atriumgårdar och kopplingen mellan dem och Europas trädgårdar.

6.3 Vidare forskning

Genom utförandet av detta arbete har många frågor dykt upp och som går att forska vidare. En av dem är att studera belysningen och möblerna i Damascene-husens atriumgårdar. Detta kan göras enklare genom att besöka Damaskus och vara i kontakt med Damaskusborna, men för att denna möjlighet inte fanns under detta arbete så kunde denna studie inte göras. En annan sak som kan undersökas är att se hur Europa har påverkat Damascene-husens atriumgårdar och om det finns en påverkan eller inte. Atriumgårdarna i Damaskus har en stor betydelse för Damaskusborna och ägarna av huset och genom denna studieinformation om deras sociala betydelse och hur den förstärker det sociala bandet mellan familj och vänner, men vidare kan man studera om dessa atriumgårdar har haft någon påverkan på ägarnas hälsa och hur de har påverkats. Genom detta arbete kopplingen mellan islam, Europas trädgårdar och Damascene-husens atriumgårdar hittades men vidare kan en undersökning om att se i fall andra kopplingar än islam mellan Europas trädgårdar och Damascene-husens atriumgårdar hittas. Till exempel att studera om det finns icke-muslimska inverkan på dem. Arbetet har också fokuserat på att studera Damascene-husens atriumgårdarnas utveckling från Abbasidtiden men det går också att studera vidare hur de tidigare civilisationer, dynastier, kalifat och imperium påverkat utvecklingen, utformningen och innehållet i Damascene-husens atriumgårdar och hur dagens användning påverkar deras historia, utformning och innehåll.

7. Källförteckning

- Ali, N. (2019). Damasceneshus, en estetisk och funktionell arkitekturfilosofi. *Independentarabia* [Egen översättning från arabiska till svenska]. 18 november. <https://www.independentarabia.com/node/71741/%D8%AA%D8%AD%D9%82%D9%8A%D9%82%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D9%85%D8%B7%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%AA/%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82%D9%8A-%D9%81%D9%84%D8%B3%D9%81%D8%A9-%D8%AC%D9%85%D8%A7%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D9%88%D8%B8%D9%8A%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D8%B1%D8%A9> (Hämtad: 2024/01/31).
- Ali, Z. (2022). Paradiset på jorden, hemligheterna i det traditionella Damascenehuset [Egen översättning från arabiska till svenska]. *Noonpost*. 22 augusti. <https://www.noonpost.com/44972/> (Hämtad:2024/01/31).
- Arab America. (2023). Syrian Architecture: The History Of Courtyard Homes in Syria. *Arab America*. 16 Augusti. <https://www.arabamerica.com/syrian-architecture-the-history-of-courtyard-homes-in-syria/> (Hämtad:2024/01/31).
- Abdul Rahman, R. (2023). *Al-Azem palatset i Damaskus: dess historia, mest framstående arkitektoniska detaljer och salar*. [Egen översättning från arabiska till svenska]. Tourist Faharas <https://tourist.faharas.net/azm-palace-in-damascus/> (Hämtad 2024/01/29).
- Al-Bahnasi, A. (u.å). Damascus (Architecture and art). *Arab encyclopedia*. <https://arab-ency.com.sy/ency/details/4569/9> (hämtad: 2024/01/22).
- Abdulrahman, A. (2009). The Islamic architecture in Damascus. *Academia*. s.2-26 https://www.academia.edu/85159777/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D8%B1%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9_%D9%81%D9%8A_%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82 (Hämtad:2024/01/25).
- Ali, M.; Zarkesh, A.; Yeganeh, M. (2018). Development of housing architecture identity in Damascus. Opublicerad text, Researchgate. s. 3-6. https://www.researchgate.net/profile/Mansour-Yeganeh/publication/327283603_Development_of_housing_architecture_identity_in_Damascus/links/5fe0930b299bf1408830077a/Development-of-housing-architecture-identity-in-Damascus.pdf (Hämtad: 2024/01/25).
- Al-Talafeh, D. (2023). Den viktigaste informationen om staden Damaskus [Egen översättning från arabiska till svenska]. *Encyclopedia of arab countries*. <https://arabcountriesguide.com/1/%D8%A3%D9%87%D9%85-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B9%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A7%D8%AA-%D8%B9%D9%86-%D9%85%D8%AF%D9%8A%D9%86%D8%A9-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82> (hämtad 2024/01/21).
- Blennow, A.M. (2002). *Europas trädgårdar: från antiken till nutiden*. Bokförlaget Signum. s. 51-70 och s. 145-168.

Björn, A.; Engstrand, L.; Iwarsson, M.; Jonsson, L.; Nilsson, Ö & Ryman, S. (1998). *Kulturväxtlexikon*. Natur och kultur/LTs Förlag.

Clark, E. (2004). *The art of the Islamic garden*. The Crowood Press Ltd.

Damascus in the past. (2019). *Namnen på växter i det levantinska hemmet fyller en social funktion*. [Facebook]. 26 Juni.
https://www.facebook.com/858374064197080/posts/2534456353255501/?locale=ar_AR (Hämtad:2024/01/31).

Hobhouse, P. (2004). *Trädgårdskonstens historia 3000 år*. 1 uppl. Natur och kultur/Fakta.

Lonehill Media. u.å. Courtyard Gardens Of Damascus. *Lonehill Media*.
<https://www.thegardener.co.za/the-gardener/garden-design/courtyard-gardens-of-damascus/> (Hämtad:2024/01/31).

Major, M.D.; Radu, A.T.; Tannous, H.O. (2022). *Spatial culture of traditional Syrian courtyard houses in old Damascus*. Researchgate. s.2.
https://www.researchgate.net/profile/Mark-Major/publication/362468354_Spatial_Culture_of_Traditional_Syrian_Courtyard_Houses_in_Old_Damascus/links/62eb737e88b83e7320a9384f/Spatial-Culture-of-Traditional-Syrian-Courtyard-Houses-in-Old-Damascus.pdf (Hämtad:2024/01/31).

Qabbani, N. (u.å). Vårt Damascene-hus (Egen översättning från arabiska till svenska). *Nizariat*. <https://www.nizariat.com/poetry.php?id=554> (Hämtad:2024/01/31).

Quran.com. (u.å). Surat Al-Kahf. Quran.com <https://quran.com/18?startingVerse=31> (Hämtad 2024/03/03)

Ruggles, D.F. (2008). *Islamic garden and Landscape*. University of Pennsylvania press.

Rabbat, N. O. (2024). Damascus. *Britannica* . <https://www.britannica.com/place/Damascus> (hämtad 2024/01/21).

Satik, S. (2015). De gamla husen i Damaskus: som om du bodde i en parfymflaska. *Alaraby Aljadid* [Egen översättning från arabiska till svenska]. 25 Augusti.
<https://www.alaraby.co.uk/%D8%A8%D9%8A%D9%88%D8%AA-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%AA%D9%8A%D9%82%D8%A9-%D9%83%D8%A3%D9%86%D9%91%D9%83-%D8%AA%D8%B9%D9%8A%D8%B4-%D9%81%D9%8A-%D8%B2%D8%AC%D8%A7%D8%AC%D8%A9-%D8%B9%D8%B7%D8%B1> (Hämtad:2024/01/31).

Sultan, N. D. (2023). Architecture of Al Saad Basha Al Azm in Damascus (Qasr and Khan Al-Azm). [Egen översättning från arabiska till svenska].
https://scholar.google.com/scholar?hl=sv&as_sdt=0%2C5&q=%D9%82%D8%B5%D8%B1+%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B8%D9%85+%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82&oq= (2024/01/25).

Syriens historia och minne. (2015). *Växter av alla slag i hemmen, det vackra arvet från Damascene-folket*. [Facebook]. 8 December.

https://www.facebook.com/523216844445552/posts/734057556694812/?locale=ar_AR
(Hämtad:2024/01/31).

Zein Alabidin, M. (2010). The courtyard houses of Syria. I Edwards, B; Sibley, M; Hakmi, M & Land, P. (red). *Courtyard Housing: Past, Present & Future*. Taylor & Francis. 13 sidor.

Zeidler-Blomberg, B; Hollmén, H.; Mårtelius, J. & Roos, P. (u.å.). Damaskus.
Nationalencyklopedien. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/damaskus>
(hämtad 2024/01/21).

8. Figurförteckning

1. Nieuwendijk, S. (2010). *Damascus:courtyard*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/stijnnieuwendijk/4700823418/in/photolist-7u7K5N-8vGo6V-8vGocP-7gBgkv-zELth-6d9GNU-8aoX2C-kWrSnH-7u3Qoi-2hD3rhU-7u3Qff-7u3QYg-3ekxZp-FP73t-bqVovs-aGMfi2-9zMzsK-8vGnPT-99yCpp-99yG14-99BKx9-8akrDx-8aoDmu-75F74U-47nyJD-bJGYyD-bJaRG2-aGdudK-9xEZ4v-8dcmih-aGLZUG-8b38Pw-4RWrgb-5fsveX-Wmbyak-8asFd6-8EB5Nd-3jCZDF-8aYUHT-aGdv mR-7u3QWX-7u7KsE-9xF1o8-cqir2f-7gFdu3-7u3QTH-7gBf4a-4rhWUub> Licens Creative Commons CC BY-NC-ND 2.0 DEED. (Hämtad 2024/02/04).
2. Haj Khalil, W. (2024). *Damaskus geografiska läge i Syrien*. Google Maps/Satellitbild [Illustration].
3. Haj Khalil, W. (2024). *Geografisk läge av den gamla delen med den gamla muren i Damaskus*. Google Maps/Satellitbild [Illustration].
4. Haj Khalil, W. (2024). *Civilisationer som styrde Damaskus*. [Illustration].
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%82%D8%A7%D8%A6%D9%85%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%AA_%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%A7%D9%83%D9%85%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D8%A5%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9 (Hämtad 2024/02/21).
5. Gabagool. (2020). *The Umayyad Caliphate at its greatest extent, c. AD 750*. [Illustration].
<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Umayyad750ADloc.svg> Licens Creative Commons CC BY-SA 3.0 DEED. (Hämtad 2024/02/04).
6. Trailsanderrors. (2008). *Interior of a house, Damascus, Holy Land, ca.1895*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/trailsanderrors/2937917426/in/photolist-5tBAuJ-2j8zaaF-8fXHjo-913q1R-5tmfZR-7gFdu3-9BAZv-GvjAg2-81rhEd-2diKvj7-PFvUAz-3jHqDW-8fUs1n-81o7eR-817x2Z-8fUrQc-2ohoJpS-81o9w2-81riej-9BAYY-913Bwt-8fNKFr-bApzT-FN5PL8-24NsWr4-jDSkyX-24NsZ6T-817CbD-24eJF43-MBTW6s-axwED6-2igQuP3-4C2C7p-81aLUj-817zqH-817CJk-CbYELE-81aLch-9BAWQ-81aNhd-8ddZTL-zHswJP-7RmkSf-4rdwBn-dxGFB7-MPnCM-9BVRDV-p6Zd2q-GYmVqK-HR2S5G/> Licens Creative Commons CC BY 2.0 DEED. (Hämtad: 2024/02/04).
7. Haj Khalil, L. (2024). *Ett urval av Damascene hus med atriumgårdar som är bevarade innanför den gamla muren*. Google Maps/Satellitbild [Illustration].
8. Seier+Seier, (2007). *Ceiling, damascus, syria, easter 2004*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/seier/1524492992/in/photolist-5tBAuJ-8fXHjo-913q1R-2j8zaaF-5tmfZR-2o2J6PQ-9BAZv-zHswJP-GvjAg2-81rhEd-7RmkSf-2diKvj7-PFvUAz-3jHqDW-8fUs1n-4rdwBn-81o7eR-817x2Z-81o9w2-81riej-8fS3qU-913Bwt-8fNKFr-bApzT-FN5PL8-24NsWr4-jDSkyX-24NsZ6T-817CbD-dxGFB7-MBTW6s-axwED6-4im3Ez-2igQuP3-MPnCM-4C2C7p-9BVRDV-p6Zd2q-GYmVqK-817zqH-817CJk-CbYELE-81aLch-9BAWQ-HR2S5G-81aNhd-8ddZTL-2ohoJpS-9BAYY-81aLUj/> Licens Creative Commons CC BY 2.0 DEED. (Hämtad: 2024/02/04).

9. Burns, R. (2024). *Madrasa Zahiriye DSC_0233*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/monsyrr/53448288838/> Licens Creative Commons CC BY-NC 2.0 DEED. (Hämtad: 2024/02/04).
10. Burns, R. (2024). *Damascus Azem Palace 2534*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/monsyrr/53447125031/in/photostream/lightbox/> Licens Creative Commons CC BY-NC 2.0 DEED. (Hämtad:2024/02/09).
11. Burns, R. (2024). *Beit Nizam, JIE*. [Fotografi].
[https://www.flickr.com/photos/monsyrr/53447540165/in/photolist-g4XtM-5tqAsQ-23pBax9-23pBbEQ-porRLu-qYooup-GvjBck-5B4rKU-817Bfv-22VjUCp-23pB8Vb-75VHg9-75VH7j-5tquGs-5sxoo9-5ixvh-75RP28-5AZ7P8-255jcpm-5tm4DP-2ohsJbz-23pBcqY-LM8s6-2ozGysD-2ozGyph-2ozJwjz-2ozJwy8-3f8zLr-2ozHpFm-2ozJwih-2pqRkXm-2ozJcFs-2pqWueH-9ERoKr-2pqYBBc-2pqXaMS-2pqRKY3-2ozJwvN-2pqRkZA-2pqWueG-2pqWudE-2pqWubF-2pqY7w7-2ozJhbL-2ozGj2K-2ozJhcc-9ERiqz-9ERsLg-2ozKDOa-2ozL1qG/lightbox/](https://www.flickr.com/photos/monsyrr/53447540165/in/photolist-g4XtM-5tqAsQ-23pBax9-23pBbEQ-porRLu-qYooup-GvjBck-5B4rKU-817Bfv-22VjUCp-23pB8Vb-75VHg9-75VH7j-5tquGs-5sxoo9-5ixvh-75RP28-5AZ7P8-255jcpm-5tm4DP-2ohsJbz-23pBcqY-LM8s6-2ozGysD-2ozGyph-2ozJwjz-2ozJwy8-3f8zLr-2ozHpFm-2ozJwih-2pqRKXm-2ozJcFs-2pqWueH-9ERoKr-2pqYBBc-2pqXaMS-2pqRKY3-2ozJwvN-2pqRkZA-2pqWueG-2pqWudE-2pqWubF-2pqY7w7-2ozJhbL-2ozGj2K-2ozJhcc-9ERiqz-9ERsLg-2ozKDOa-2ozL1qG/lightbox/) Licens Creative Commons CC BY-NC 2.0 DEED. (Hämtad: 2024/02/04).
12. Haj Khalil, W. (2024). *Al-Azempalatset i den gamla delen i Damaskus*. Google Maps/Satellitbild[Illustration].
13. Haj Khalil, W. (2024). *Ingång Bab Khokha*. [Illustration].
14. Burns, R. (2024). *DSC_3163*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/monsyrr/53446202502/in/photostream/> Licens Creative Commons CC BY-NC 2.0 DEED. (Hämtad:2024/02/09).
15. Luiz, J. (2013). *Patio del los Leones*. [Fotografi].
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Patio_de_los_Leones_-_Alhambra.JPG Licens Creative Commons CC BY-SA 3.0. (Hämtad: 2024/03/07).
16. Superchilum. (2013). *Alcázar of Seville*. [Fotografi].
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alc%C3%A1zar_of_Seville_2.JPG Licens Creative Commons CC BY-SA 3.0 DEED. (Hämtad: 2024/03/07).
17. Alcaide, J.A. (2010). *Alhambra. Granada. Patio de la acaquia*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/alcaide/4810303190> Licens Creative Commons CC BY-NC-ND 2.0 DEED. (Hämtad:2024/03/07).
18. Sailko. (2013). *Tribolo, pierino da vinci e altri, fontana della villa de castello*. [Fotografi].
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tribolo_pierino_da_vinci_e_altri_fontana_della_villa_di_castello_02.JPG Licens Creative Commons CC BY-SA 3.0 DEED. (Hämtad:2024/03/07).
19. Luiz, J. (2013). *Patio de los Naranjos - La Mezquita - Córdoba*. [Fotografi].
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Patio_de_los_Naranjos_-_La_Mezquita_-_C%C3%B3rdoba.JPG Licens Creative Commons CC BY-NC 3.0. (Hämtad: 2024/03/07).

20. Garlick, Michael. (2017). Sezincote House and Persian Garden. [Fotografi].
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sezincote_House_and_Persian_Garden_%28geograph_5426956%29.jpg Licens Creative Commons CC BY-SA 2.0. (Hämtad: 2024/03/07).

9. Bilagor

Bilaga 1 - Filmer och bilder för Al-Azempalatset

1. Alshamy, M. (2024). Utforskningsstur av Al-Azem-palatset Anledningen till min frånvaro [Egen översättning från arabiska till svenska]. [Youtube].
<https://www.youtube.com/watch?v=ab56V6ULCac> (Hämtad: 2024/02/10).
2. DZ, Y. (2024). Al-Azm palatset i Damaskus, en underbar tur. [Egen översättning från arabiska till svenska]. [Youtube].
<https://www.youtube.com/watch?v=LihM62ZUuJM> (Hämtad: 2024/02/10).
3. Engelhardt, O. (2010). *Other view of the courtyard of the Qasr Al-Azem*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/henna-und-mehr/4443055001/in/album-72157623640615046/> (Hämtad 2024/02/10).
4. Engelhardt, O. (2010). *The Iwan (vaulted hall) of the Qasr Al-Azem*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/henna-und-mehr/4443055013/in/album-72157623640615046/> (Hämtad 2024/02/10).
5. Fozeaboesba. (2010). *Utsikt över Al-Azempalatset*. (Egen översättning från arabiska till svenska). [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/50964742@N07/4977884275/in/photolist-nmD1Gj-8gXSJL-Hrs84F-7VXUM9-7H36Sv-jCykfz-8FYASZ-8zSXyX-6FvCYt-62wsH4-5xbBr-7Lv5Fw-7LBPsv-jmjwqU-jmjGgq-dNYHsK-7LBPsm-7Lv5Fu-7Nz8XC-dmskYA-81rhEd-7LBPSP-6ujuH-7Lv5F9-7LGXBW-7LGyYo-817CbD-7LGyYs-5xmRhk-4NbezG-7LGyYd-7Lv5EY-81aGHo-nmCoPg-nmCSZA-nmCZN2-nBWeaH-nDwfxm-nD81yA-nCd5M1-h9dA9B-nmCJHU-nAbemJ-nB66VW-nCdxSV-hhKtyo-nD7tEw-h4Eu5w-2m8YdmA-7THjrC> (Hämtad 2024/02/10).
6. Kocman, A. (2010). *Bouganville @ Azem Palace*. [Fotografi].
<https://www.flickr.com/photos/akocman/4595789769/in/photolist-817CbD-81o9w2-81riej-7kHf4o-81aLUj-81o8vM-817CJk-81aHXA-817y8B-817DxB-817Ad2-81aJhd-kUMWEw-81rhEd-81o7eR-817x2Z-2jtOpfc-bphe7C-817Bfv-bCc7hD-bCc6At-81aKhj-7Lv5Fw-7LGXBW-81aPkm-7LBPsv-7LBPsp-7LBPsb-PXzKT-9F5Bfb-8mgUuX-81rgHy-HTPCPg-2p3Jthj-2p3FBdG-HTQUvL-JpoTC1-HTspdk-2p3JtfA-2p3Jtgx-2p3GB9t-2p3EdGK-28oLwdX-bphdrh-JJSuTk-iknPHM-81aNhd-28oLpAP-7Lv5F9-28jrEG9> (Hämtad 2024/02/10).
7. Safi, A. (2023). *Syria Damascus 2023*. [Youtube].
<https://www.youtube.com/watch?v=KghLLBJfRwo> (Hämtad 2024/02/10).
8. Tripadvisor. (u.å). *Al Azem Palace (Palace of As'ad, Pasha al-'Azem)*. [Fotografi].
https://www.tripadvisor.se/Attraction_Review-g294011-d324132-Reviews-Al_Azem_Palace_Palace_of_As_ad_Pasha_al_Azm-Damascus.html (Hämtad 2024/02/10).

Bilaga 2 - Källor för växter i Damascene-husens atriumgårdar

1. Ali, N. (2019). Damasceneshus, en estetisk och funktionell arkitekturfilosofi. *Independentarabia* [Egen översättning från arabiska till svenska]. 18 november. <https://www.independentarabia.com/node/71741/%D8%AA%D8%AD%D9%82%D9%8A%D9%82%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D9%85%D8%B7%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%AA/%D8%A7%D9%84%D8%A8%D9%8A%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82%D9%8A-%D9%81%D9%84%D8%B3%D9%81%D8%A9-%D8%AC%D9%85%D8%A7%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D9%88%D8%B8%D9%8A%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D8%B1%D8%A9> (Hämtad: 2024/01/31).
2. Ali, Z. (2022). Paradiset på jorden, hemligheterna i det traditionella Damascenehuset [Egen översättning från arabiska till svenska]. *Noonpost*. 22 augusti. <https://www.noonpost.com/44972/> (Hämtad:2024/01/31).
3. Björn, A; Engstrand, L; Iwarsson, M; Jonsson, M; Nilsson, Ö och Ryman, S. (1998). Kulturväxtlexikon. Natur och kultur/LTs Förlag. s.25-342.
4. Damascus in the past. (2019). *Namnen på växter i det levantinska hemmet fyller en social funktion*. [Facebook]. 26 Juni. https://www.facebook.com/858374064197080/posts/2534456353255501/?locale=ar_AR(Hämtad:2024/01/31).
5. Satik, S. (2015). De gamla husen i Damaskus: som om du bodde i en parfymflaska. *Alaraby Aljadid* [Egen översättning från arabiska till svenska]. 25 Augusti. <https://www.alaraby.co.uk/%D8%A8%D9%8A%D9%88%D8%AA-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%AA%D9%8A%D9%82%D8%A9-%D9%83%D8%A3%D9%86%D9%91%D9%83-%D8%AA%D8%B9%D9%8A%D8%B4-%D9%81%D9%8A-%D8%B2%D8%AC%D8%A7%D8%AC%D8%A9-%D8%B9%D8%B7%D8%B1> (Hämtad:2024/01/31).
6. Syriens historia och minne. (2015). *Växter av alla slag i hemmen, det vackra arvet från Damascene-folket*. [Facebook]. 8 December. https://www.facebook.com/523216844445552/posts/734057556694812/?locale=ar_AR (Hämtad:2024/01/31).
7. Wikipedia. (u.å). *Fjädersparris*. Wikipedia. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Fj%C3%A4dersparris> (Hämtad 2024/02/27).
8. Wikipedia. (u.å) *Hängsparris*. Wikipedia. https://sv.wikipedia.org/wiki/Asparagus_aethiopicus (Hämtad 2024/02/27).
9. Wikipedia. (u.å) *Palettblad*. Wikipedia. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Palettblad> (Hämtad 2024/02/27).
10. Wikipedia. (u.å). *Grenkulla*. Wikipedia. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Grenkulla> (Hämtad 2024/02/27).
11. Wikipedia. (u.å). *Gardenia*. Wikipedia.

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Gardenia> (Hämtad 2024/02/27).

12. Zein Alabidin, M. (2010). The courtyard houses of Syria. I Edwards, B; Sibley, M; Hakmi, M & Land, P. (red). *Courtyard Housing: Past, Present & Future*. Taylor & Francis. 13 sidor.